

PORADNIK PRAWNY

zawierający praktyczne odpowiedzi na pytania
związane z kwestiami prawnymi dotyczącymi osób LGTB

Poradnik prawny

Poradnik prawny zawierający praktyczne odpowiedzi na pytania związane z kwestiami prawnymi dotyczącymi osób LGB.

Redakcja

Karolina Brzezińska, Michał Pawłęga

Opracowanie merytoryczne

Karolina Brzezińska, Paweł Drągowski, Mikołaj Gajewski, Mateusz Goździkowski, Aneta Mikołajczyk, Margarita Zhesko

Projekt graficzny, skład i łamanie tekstu

Adam Bloch

ISBN 978-83-923420-4-5

Wydawca

Stowarzyszenie Lambda Warszawa – organizacja pożytku publicznego

ul. Żurawia 24a, 00-515 Warszawa

tel. 22 415 83 38, e-mail: prawo@lambdawarszawa.org

www.lambdawarszawa.org

Projekt finansuje m.st. Warszawa

Publikacja opracowana w ramach projektu „Promowanie wiedzy prawnej wśród osób zagrożonych i doświadczających dyskryminacji ze względu na orientację seksualną”, finansowanego ze środków m. st. Warszawy.

Nota prawna

Treść publikacji nie odzwierciedla oficjalnego stanowiska m. st. Warszawa.

Wyłącznie odpowiedzialność za jej treść ponoszą jej autorki i autorzy oraz Wydawca.

Informacje przedstawione w publikacji są przedstawione zgodnie ze stanem prawnym na dzień 22 grudnia 2014 r.

Wydanie I

Warszawa 2014

Wstęp	6
Związki partnerskie	7
1. Czy związek dwóch osób tej samej płci jest w Polsce prawnie uregulowany?	8
2. Czy możliwa jest wspólnota majątkowa w nieformalnym związku partnerskim?	9
3. W jaki sposób ustanowić współwłasność?	11
4. Czy przepisy dotyczące współwłasności mogą mieć znaczenie przy dokonywaniu rozliczeń majątkowych po ustaniu związku pomiędzy osobami tej samej płci?	13
5. Czy prawo do spółdzielczego lokalu mieszkaniowego może przysługiwać wspólnie partnerom/partnerkom?	14
6. Czy istnieje możliwość dziedziczenia po zmarłym partnerze/partnerce?	15
7. Czy można ustanowić rentę odszkodowawczą po zmarłym partnerze/partnerce?	17
8. Jak otworzyć wspólny rachunek bankowy?	19
9. Czy istnieje możliwość zaciągnięcia wspólnego kredytu przez partnerów/partnerki?	20
10. Czy partnerzy/partnerki mogą zmienić swoje dotychczasowe nazwiska albo nosić wspólnie jedno nazwisko?	21
11. W jaki sposób upoważnić partnera/partnerkę do dokonywania konkretnych czynności prawnych?	22
12. Czy istnieje możliwość odbierania korespondencji adresowanej do partnera/partnerki?	23
13. Czy można odbierać wynagrodzenie partnera/partnerki?	24
14. Czy można reprezentować partnera/partnerkę w sprawach administracyjnych?	25
15. Czy wspólna adopcja dziecka przez parę homoseksualną jest dopuszczalna?	26
16. Czy w przypadku rozwodu orientacja seksualna rodzica może wpłynąć na ograniczenie kontaktów z dzieckiem?	26
Zdrowie	28
1. Kto ma prawo wglądu do dokumentacji medycznej pacjenta/pacjentki?	29
2. W jaki sposób można upoważnić wybraną osobę do uzyskiwania informacji o swoim stanie zdrowia, udzielonych świadczeniach zdrowotnych oraz wglądu do dokumentacji medycznej?	30
3. Czy częste zmiany partnerów seksualnych ograniczają możliwość bycia dawcą krwi?	30

4. Czy można być żywym dawcą narządów dla swojego partnera/partnerki? 31

HIV/AIDS 33

1. Czy są zawody, których nie można wykonywać będąc osobą zakażoną HIV? 34
2. Kto musi wiedzieć o moim zakażeniu? 35
3. Czy osoba zakażona ma obowiązek informować o swoim stanie zdrowia inne osoby? 36
4. HIV/AIDS, a prawo do leczenia 37
5. Poradnictwo HIV/AIDS 38

Seks i używki 39

1. Czy uprawianie seksu w miejscach publicznych jest dozwolone? 40
2. Jak wygląda kwestia czerpania korzyści majątkowych z seksu? 40
3. Czy posiadanie narkotyków i/lub bycie pod ich wpływem jest przestępstwem? 41

Dyskryminacja 43

1. Czym jest dyskryminacja? 44
2. Czym jest dyskryminacja ze względu na orientację seksualną? 44
3. W jakich obszarach prawo zapewnia ochronę przed dyskryminacją ze względu na orientację seksualną? 45
4. Czy zawsze nierówne traktowanie pracownika jest dyskryminacją? 46
5. Jak postąpić w sytuacji wystąpienia dyskryminacji? 47
6. Czym jest dyskryminacja w miejscu pracy? 49
7. Co może być uznane za dyskryminację w miejscu pracy ze względu na orientację seksualną? 51
8. Czy mobbing jest rodzajem dyskryminacji? 51
9. Na co można liczyć jeśli dojdzie do dyskryminacji w miejscu pracy? 52
10. Jak udowodnić dyskryminację w miejscu pracy? 53
11. Jakie kroki należy podjąć w przypadku wystąpienia dyskryminacji w miejscu pracy? 54

Prawo karne 57

1. Jakie są prawa i obowiązki policji podczas kontroli? 58

2. Jakie znaczenie ma tryb ścigania przestępstwa dla czynności podejmowanych przez organy ścigania?	59
3. Jak poinformować organy ścigania o popełnionym przestępstwie?	62
4. Kim jest pokrzywdzony?	64
5. Jakie są etapy postępowania karnego?	64
6. Jak uzyskać pomoc w postępowaniu przygotowawczym oraz w postępowaniu sądowym?	66
7. Kiedy można wnioskować o zwolnienie od opłaty przy wnoszeniu pisma procesowego, a kiedy o zwolnienie od kosztów postępowania karnego?	69

Przestępstwa z nienawiści/motywowane uprzedzeniami

71

1. Czym są przestępstwa z nienawiści (motywowane uprzedzeniami) ze względu na orientację seksualną?	72
2. Jakie są prawne możliwości ochrony w sytuacji doświadczenia przestępstw z nienawiści ze względu na orientację seksualną?	73

Słownik pojęć

75

Wzory pism

79

1. Wzór testamentu holograficznego	80
2. Wzór pełnomocnictwa	81
3. Wzór pełnomocnictwa administracyjnego	82
4. Wzór upoważnienia do udzielania informacji zdrowotnej	83
5. Wzór pozwu o ochronę dóbr osobistych	84
6. Wzór skargi na funkcjonariusza/funkcjonariuszkę Policji	85
7. Wzór wniosku o ściganie	86
8. Wzór aktu oskarżenia oskarżyciela prywatnego	87
9. Wzór zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa	88
10. Wzór wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu	89
11. Wzór wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych	90

Pomocne adresy

91

Przekazujemy czytelnikom i czytelniczkom publikację dotyczącą zagadnień związanych z problematyką równego traktowania osób bi- i homoseksualnych. Zostały one wybrane spośród najczęstszych pytań kierowanych do Zespołu Prawnego naszego stowarzyszenia. Naszą intencją było sformułowanie odpowiedzi dotyczących często zawilej tematyki prawnej w sposób możliwie zrozumiały, umożliwiając samodzielne skorzystanie z zaproponowanych rozwiązań.

By ułatwić znalezienie właściwej odpowiedzi, zostały one podzielone na kategorie tematyczne: związki partnerskie, zdrowie, HIV/AIDS, seks i używki, dyskryminacja oraz przestępstwa z nienawiści/motywowane uprzedzeniami – liczymy, że usprawni to poszukiwanie konkretnych informacji w każdym z rozdziałów. W końcowej części publikacji zamieszczamy część praktyczną, składającą się z przykładowych wzorów pism, wniosków i pełnomocnictw oraz wyjaśnienia zawartych w treści poradnika pojęć.

Z naszego doświadczenia związanego z udzielaniem porad prawnych osobom LGB wynika, że wiele kontaktujących się z nami osób, oprócz odczuwania strachu przed ujawnieniem orientacji seksualnej posiada niewielką motywację do dochodzenia swoich praw. Przyczyną jest z jednej strony brak wiary w skuteczność działań podejmowanych przez organy ścigania, a z drugiej niewielka wiedza na temat obowiązujących przepisów. Może to skutkować niewłaściwym rozpoznawaniem tzw. ryzyka prawnego, czyli decydowania czy dana sytuacja wymaga podjęcia interwencji prawnej.

Dlatego też naszym założeniem było stworzenie publikacji, która w przystępny i praktyczny sposób przybliży zainteresowanym osobom możliwości rozwiązywania bieżących problemów. W sytuacji, gdy nie istnieją w Polsce regulacje prawne odnoszące się wprost do związków nieformalnych, zaprezentowane rozwiązania zostały oparte przede wszystkim na wypracowanym orzecznictwie.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja okaże się przydatnym i ciekawym narzędziem, a także umożliwi refleksję związaną z trudnościami w egzekwowaniu podstawowych praw przysługujących osobom identyfikującym się jako bi- i homoseksualne.

ZWIĄZKI
PARTNERSKIE

1

Czy związek dwóch osób tej samej płci jest w Polsce prawnie uregulowany?

Na gruncie obowiązujących przepisów prawnych związek dwóch osób tej samej płci najczęściej traktowany jest jako konkubinaty, rozumiany m.in. jako „*stabilna, faktyczna wspólnota osobisto-majątkowa dwojga osób*”¹. Jednocześnie w orzecznictwie można spotkać się z odmiennym poglądem, zgodnie z którym konkubinaty rozumiany jest jako „*prawnie nieuregulowana trwała wspólnota życiowa mężczyzny i kobiety*”². Jednak polskie prawodawstwo nie definiuje pojęcia konkubinatu, zarówno par homoseksualnych, jak i heteroseksualnych. Oznacza to, że brak jest bezpośrednich regulacji ustawowych odnoszących się do tego typu związków faktycznych. Natomiast rozwiązania poszczególnych problemów życia codziennego osób żyjących w konkubinatach opierają się na orzecznictwie oraz doktrynie. Wskazuje się, że powinien charakteryzować się trwałą więzią duchową, fizyczną i ekonomiczną łączącą osoby w nim będące, czego zewnętrznym przejawem jest wspólne pożycie, zamieszkiwanie oraz prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego³.

W przepisach polskiego prawa znajdują się z sformułowania odnoszące się do osób bliskich, prowadzących wspólne gospodarstwo domowe, czy osób pozostających we wspólnym pożyciu. Wskazane pojęcia, w zależności od okoliczności faktycznych, mogą dotyczyć również osób pozostających w związkach homoseksualnych. Wydaje się, że podjęcie uchwały, w której Sąd Najwyższy stwierdził, że osobą pozostającą faktycznie we wspólnym pożyciu z najemcą jest osoba połączona z nim więzią uczuciową, fizyczną i gospodarczą, nawet jeśli jest to osoba tej samej płci⁴ może stanowić dobrą praktykę przy orzekaniu w sprawach dotyczących konku-

¹ wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 23 lipca 2007 r. (sygn. akt: I ACa 590/06).

² wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 1997 r. (sygn. akt: II CKN 485/97).

³ zobacz w/w wyrok Sądu Najwyższego.

⁴ uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2012 r. (sygn. akt: III CZP 65/12).

binatów jednopłciowych w przyszłości.

Należy jednak mieć na uwadze, że stanowisko Sądu Najwyższego nie zawsze jest jednolite. Sąd Najwyższy nie uznaje na przykład za osoby najbliższe par jednopłciowych na gruncie prawa karnego⁵. Powyższe oznacza, że osoby będące w związku homoseksualnym nie mogą np. skorzystać z prawa odmowy składania zeznań w procesie karnym, które mogłyby obciążać partnera/partnerkę⁶.

2

Czy możliwa jest wspólnota majątkowa w nieformalnym związku partnerskim?

Nie, według polskiego prawa wspólnota majątkowa możliwa jest tylko w małżeństwie. Do wewnętrznych rozliczeń między osobami tworzącymi związek nieformalny stosuje się przepisy ogólne Kodeksu cywilnego. **W niektórych kwestiach sprawy finansowe można uregulować poprzez wspólne pisemne porozumienia zawierane w formie tzw. umów nienazwanych, co może pomóc w zabezpieczeniu finansowym osób pozostających w związkach nieformalnych.** Umowa w swojej treści może regulować wzajemne zobowiązania (uprawnienia i obowiązki) w sferze majątkowej oraz niemajątkowej. Do sfery majątkowej mogą należeć na przykład kwestie związane ze sposobem ponoszeniem bieżących wydatków na wspólne utrzymanie (czynsz, media), zaciąganiem kredytów przez jednego z partnerów/partnerek w celu pokrycia wspólnych zobowiązań, finansowaniem remontu mieszkania przez jedną z osób, mimo nabycia go przez drugą, przekazywaniem swoich przedmiotów majątkowych partnerowi/partnerce. Zobowiązania niemajątkowe będą mieć bardziej symboliczne znaczenie i mogą dotyczyć obowiązku wierności, wzajemnej pomocy, współdziałania dla dobra związku.

⁵ wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1975 r. (sygn. akt: V KR 203/75).

postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2004 r. (sygn. akt: II KK 176/04).

⁶ art. 182 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 1997 nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

Warto podkreślić, że co do zasady umowy takie obowiązują jedynie w stosunkach pomiędzy partnerami, nie odnoszą się do stosunków z osobami trzecimi, a tym bardziej nie dają przywilejów podatkowych. W związku z brakiem regulacji odnoszących się wprost do instytucji konkubinatu, zawarcie takiej umowy nie jest jednoznaczne z możliwością egzekwowania wszystkich jej zapisów na drodze sądowej. Jednak w zależności od okoliczności faktycznych, kwestie odnoszące się do spraw finansowych mogą stanowić podstawę do dochodzenia wzajemnych roszczeń w przypadku ewentualnego rozpadu związku.

Kolejnym sposobem na uregulowanie sfery zarządu majątkiem wspólnym partnerów/partnerek jest zawarcie umowy spółki cywilnej. **Przez umowę spółki cywilnej tworzące je osoby zobowiązują się do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego poprzez działanie oznaczone w umowie, w szczególności przez wniesienie wkładów polegających m.in. na świadczeniu usług, używaniu rzeczy, wniesieniu własności, czy innych praw**⁷. Zawarcie umowy spółki cywilnej powoduje powstanie wspólności łącznej. Zatem od tego momentu żadne z partnerów/partnerek nie może rozporządzać udziałem w majątku wspólnym, a także domagać się podziału majątku w czasie istnienia związku (spółki). Co więcej, wspólnicy odpowiadają solidarnie za zobowiązania powstałe w trakcie trwania spółki.

Przy zawarciu umowy spółki cywilnej w przypadku **rozliczeń po rozpadzie** związku, **zwrotowi nie będzie** podlegać wartość wniesionego wkładu polegającego na świadczeniu usług (wykonywanie czynności/działań przez partnera/partnerkę, które miały spowodować osiągnięcie wspólnych korzyści dla związku np. zajmowanie się domem, podczas gdy druga z osób zarabiała na wspólne utrzymanie) albo na używaniu rzeczy.

Przepisy dotyczące spółki cywilnej znajdują się w Tytule XXXI Księgi Trzeciej ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (art. 860-875). (Dz.U. 1964 nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

⁷ art. 860 § 1 Kodeksu cywilnego.

3

W jaki sposób ustanowić współwłasność?

Współwłasność polega na tym, iż dana rzecz należy niepodzielnie do wszystkich współwłaścicieli. Każdej z takich osób przysługują wszystkie atrybuty prawa własności, a więc prawo do posiadania, korzystania oraz rozporządzania rzeczą. Zgodnie z polskim prawem przedmiotem współwłasności może być każda rzecz, zarówno nieruchomości (np. mieszkanie, dom, grunt), jak i rzecz ruchoma (np. samochód). Współwłasność nieruchomości ustanawia się poprzez sporządzenie aktu notarialnego. Do powstania współwłasności rzeczy ruchomej nie jest wymagana specjalna forma, jednak dla celów dowodowych zasadne jest dokonanie takiej czynności na piśmie. Zakres wzajemnych uprawnień współwłaścicieli wobec rzeczy wspólnej (tzw. zarząd) określa się w akcie ustanawiającym współwłasność. Zarząd jest rozumiany jako całość kształtu okoliczności prawnych i faktycznych dotyczących majątku wspólnego⁸. Współwłaściciele mogą samodzielnie określić sposób jego funkcjonowania. W przypadku braku takiego umownego uregulowania odbywa się on na zasadach zawartych w Kodeksie cywilnym (art. 199 – 221).

Współwłasność można ustanowić bezpośrednio przy zakupie rzeczy poprzez wyszczególnienie wszystkich współwłaścicieli w umowie kupna - sprzedaży. Innym sposobem na powstanie współwłasności jest bezpłatne przekazanie części udziałów w prawie własności przez jedną osobę innej osobie. Dokonanie takiej czynności określane jest w prawie cywilnym jako umowa darowizny⁹. Przedmiotem darowizny mogą być zarówno nieruchomości, jak i rzeczy ruchome. W przypadku zawarcia umowy darowizny, oświadczenie dotychczasowego właściciela (darczyńcy) powinno być złożone w formie aktu notarialnego. Oświadczenie osoby obdarowanej może natomiast zostać złożone w dowolnej formie, chyba że przepisy szczególnie przewidują wymóg formy szczególnej dla oświadczeń woli obu stron, w szczególności ze względu na przedmiot darowizny. Jednak jeśli doszło do zawarcia umowy darowizny bez

⁸ uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 1991 r. (sygn. akt: III CZP 76/90).

⁹ art. 888 Kodeksu cywilnego.

zachowania formy aktu notarialnego, umowa staje się ważna, gdy przyrzeczone świadczenie (w tym przypadku przekazanie części udziałów w prawie własności rzeczy ruchomej) zostanie spełnione¹⁰. Powyższe rozważania nie dotyczą umowy darowizny nieruchomości, która musi być sporządzona w formie aktu notarialnego¹¹.

Trzeba pamiętać również o tym, iż umowa darowizny podlega opodatkowaniu podatkiem od spadków i darowizn. Wysokość podatku uzależniona jest od stopnia pokrewieństwa łączącego darczyńcę z osobą obdarowaną. Umowa darowizny pomiędzy osobami pozostającymi w nieformalnych związkach jest traktowana jak umowa pomiędzy obcymi osobami. W związku z tym, obdarowany partner/partnerka jest zaliczany/zaliczana do III grupy podatkowej na podstawie przepisów ustawy o podatku od spadków i darowizn. Należy zaznaczyć, że podatek obciąża wyłączenie osobę obdarowaną. W 2014 roku w przypadku III grupy podatkowej nie było konieczne zapłacenie podatku, jeśli wartość darowizny nie przekraczała 4 902 zł. Jeśli darowizna miała wyższą wartość, w 2014 roku obowiązywały następujące stawki:

Kwota nadwyżki w zł		Podatek
Ponad	Do	
	10 278	12%
10 278	20 556	1 233 zł 40 gr i 16 % od nadwyżki ponad 10 278 zł
20 556		2 877 zł 90 gr i 20 % od nadwyżki ponad 20 556 zł

W przypadku darowizny obowiązek podatkowy (czyli konieczność zgłoszenia otrzymania darowizny i zapłacenia podatku) powstaje:

- w momencie złożenia przez darczyńcę oświadczenia w formie aktu notarialnego;
- z chwilą spełnienia przyrzeczonego świadczenia (w razie zawarcia umowy bez zachowania formy aktu notarialnego).

¹⁰ art. 890 § 1 Kodeksu cywilnego.

¹¹ art. 890 § 2 Kodeksu cywilnego.

4

Czy przepisy dotyczące współwłasności mogą mieć znaczenie przy dokonywaniu rozliczeń majątkowych po ustaniu związku pomiędzy osobami tej samej płci?

Pomiędzy osobami zawierającymi związek małżeński dochodzi do powstania wspólności majątkowej, chyba że małżonkowie postanowią inaczej i zdecydują się na przykład na podpisanie intercyzy. Jeśli nie, to od momentu zawarcia małżeństwa nabywane w trakcie jego trwania przedmioty wchodzą do majątku wspólnego małżonków. Z chwilą orzeczenia rozvodu dochodzi do ustania tej wspólności, a małżonkowie mają co do zasady równe udziały w majątku wspólnym¹². Jednak przepisy przewidują również możliwość żądania przez każdego z małżonków ustalenia przez sąd wysokości udziałów w tym majątku, uwzględniając przy tym stopień, w którym każdy z nich przyczynił się do powstania tego majątku¹³.

W związku z tym, że konkubinaty jest pojęciem nieuregulowanym w przepisach, do wzajemnych rozliczeń partnerów/partnerek następujących po jego ustaniu nie mogą znaleźć zastosowania przepisy odnoszące się do małżeńskich stosunków majątkowych. Jednak niewątpliwie w trakcie jego trwania dochodzi do prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego i w konsekwencji – do nawiązywania licznych stosunków majątkowych, których rozliczenia powinny być dokonywane w oparciu o przepisy właściwe dla tych stosunków¹⁴. Orzecznictwo Sądu Najwyższego, w zależności od stanu faktycznego, wskazuje na możliwość zastosowania przede wszystkim przepisów dotyczących współwłasności w częściach ułamkowych i jej zniesieniu, bezpodstawnego wzbogacenia oraz spółki cywilnej, co nie wyklucza uregulowania wzajemnych stosunków w ramach umów (patrz pytanie nr 3). Jeśli w czasie trwania związku partnerzy/partnerki nabywali wspólnie przedmioty majątkowe, będą one stanowiły ich własność

¹² art. 43 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

¹³ art. 43 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

¹⁴ uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 1955 r. (sygn. akt: II CO 7/55).

w częściach ułamkowych (w połowie lub w innym ustalonym udziale). W takim przypadku każdy z partnerów/partnerek będzie mógł żądać zniesienia współwłasności w drodze umowy albo na mocy orzeczenia sądu. Zniesienie współwłasności może nastąpić poprzez fizyczny podział rzeczy wspólnej – stosownie do wielkości udziałów, przyznanie rzeczy jednej osobie z obowiązkiem spłaty drugiej albo sprzedaż i podział uzyskanej ceny stosownie do poczynionych udziałów.

Z kolei w przypadku nabywania przedmiotów tylko przez jedną z osób na rzecz majątku wspólnego lub majątku będącą własnością drugiej osoby, do rozliczeń majątkowych partnerów/partnerek mogą mieć zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego o bezpodstawnym wzbogaceniu¹⁵. Osoba, która uzyskała korzyść majątkową kosztem innej osoby będzie mogła zostać zobowiązana do wydania tej korzyści, czy też do zwrotu jej wartości.

5

Czy prawo do spółdzielczego lokalu mieszkaniowego może przysługiwać wspólnie partnerom/partnerkom?

Tak. Zgodnie z art. 691 Kodeksu cywilnego, w razie śmierci najemcy lokalu mieszkalnego w dotychczasowy stosunek najmu wstępują: małżonek niebędący współnajemcą lokalu, dzieci najemcy i jego współmałżonka oraz inne osoby, wobec których najemca był obowiązany do świadczeń alimentacyjnych, oraz osoba, która **pozostawała faktycznie we wspólnym pożyciu z najemcą**. Osoby te wchodzi w dotychczasowy stosunek najmu jednak tylko wtedy, gdy stale zamieszkiwały z najemcą lokalu do chwili jego/jej śmierci. Zasada dotyczy również mieszkań komunalnych i socjalnych, jeśli podstawą prawną do zamieszkiwania w nich jest stosunek najmu.

W praktyce nierzadko dochodzi do odmawiania partnerom tej samej płci kontynuowania

¹⁵ uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1986 r. (sygn. akt: III CZP 79/85).

stosunku najmu po zmarłej osobie. W przypadku powództw przeciwko właścicielom, sądy różnie interpretowały zapis dotyczący osoby pozostającej w faktycznym wspólnym pożyciu z najemcą. W 2012 r. Sąd Najwyższy wydał uchwałę, zgodnie z którą **osobą pozostającą „faktycznie we wspólnym pożyciu” jest osoba, którą łączyła ze zmarłym najemcą więź uczuciowa, fizyczna oraz gospodarcza, w tym również osoba tej samej płci**¹⁶. W przypadku, gdyby właściciel mieszkania odmawiał prawa do najmu lokalu po zmarłym partnerze, warto rozważyć wytoczenie w tej sprawie powództwa sądowego.

6

Czy istnieje możliwość dziedziczenia po zmarłym partnerze/partnerce?

Dziedziczenie pomiędzy osobami pozostającymi w związku nieformalnym możliwe jest tylko poprzez rozporządzenie spadkiem w drodze testamentu. Ustawowo po zmarłej osobie może dziedziczyć jedynie rodzina. Aby osoby tej samej płci pozostające w związku dziedziczyły po sobie niezbędne jest spisanie testamentu przez każdą z nich. Można to uczynić na kilka sposobów. Najpopularniejszymi i najkorzystniejszymi formami testamentu są: testament notarialny, sporządzany przez notariusza oraz testament holograficzny, spisany własnoręcznie.

Prawidłowo spisany testament powinien być w całości napisany odręcznie oraz opatrzony datą i podpisem. Z testamentu musi jasno wynikać, iż jest to ostatnia wola spadkodawcy, toteż najlepiej w tym celu zatytułować dokument jako „testament”. Treść testamentu musi być jasna i klarowna. Osoby uwzględnione w spadku muszą być wyraźnie wskazane, tak aby można było je jednoznacznie zidentyfikować (oprócz imienia i nazwiska warto podać także np. numer PESEL czy miejsce i datę urodzenia). Zakazane jest powoływanie spadkobierców z zastrzeżeniem terminu lub warunku.

¹⁶ uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2012 r. (sygn. akt: III CZP 65/12).

Warto podkreślić, iż spadkobiercom ustawowym (najbliższej rodzinie zmarłej osoby), którzy zostali pominięci w testamencie przysługuje prawo do zachowku. Jest to prawo do określonej części udziału w spadku, jaki należałby się określonym osobom w przypadku braku testamentu (na mocy ustawy). Zachówek przysługuje zstępnym (czyli m.in. dzieciom i wnukom), małżonkowi oraz rodzicom zmarłej osoby. Zachówek stanowi połowę udziału, jaki przypadłby danej osobie przy dziedziczeniu ustawowym lub 2/3 tego udziału, jeśli uprawniona osoba jest trwale niezdolna do pracy lub gdy jest małoletnia. Co do zasady, w przypadku dziedziczenia ustawowego małżonek i zstępni dziedziczą w częściach równych. W przypadku braku zstępnym, do dziedziczenia powoływani są obok małżonka także rodzice zmarłej osoby, którzy dziedziczą po 1/4 majątku zmarłego. Szczegółowe zasady dziedziczenia ustawowego określa Tytuł II Księgi Czwartej Kodeksu cywilnego.

Osobę uprawnioną można pozbawić zachowku poprzez wydziedziczenie. Kodeks cywilny przewiduje konkretne sytuacje, w których osoba uprawniona może zostać wydziedziczona:

- gdy wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;
- jeżeli dopuściła się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu, wolności albo rażącej obrazie czci;
- gdy uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych (np. nie wykazuje zainteresowania osobą spadkodawcy i jego potrzebami, faktycznie zerwał wszelkie kontakty rodzinne).

Wydziedziczenia dokonuje się wyłącznie w testamencie. W tym celu należy umieścić w nim wzmiankę wskazującą kogo i z jakiego powodu chce się wydziedziczyć. Przyczyna wydziedziczenia musi być wskazana na tyle precyzyjnie, by wynikała z niej co najmniej jedna z przedstawionych okoliczności. Wydziedziczenie jest niemożliwe, gdy spadkodawca przebaczył uprawnionemu do zachowku. **Osobie wydziedziczonej przysługuje prawo do zakwestionowania przyczyn wydziedziczenia.** W takim przypadku do sądu będzie należała decyzja, czy wydziedziczenie było skuteczne i czy należy wypłacić takiej osobie kwotę zachowku.

**Pominięcie danej osoby w testamencie nie oznacza jej wydziedziczenia.
Jeśli będzie należała do kręgu osób najbliższych spadkodawcy, mimo wszystko
będzie uprawniona do zachowku.**

Warto pamiętać, że w przypadku dziedziczenia po partnerze/partnerce tej samej płci konieczne jest zapłacenie podatku od spadku, bowiem osoby te nie należą do kręgu najbliższych w rozumieniu Ustawy o podatku od spadków i darowizn (patrz pytanie nr 3). Obowiązek podatkowy powstaje z chwilą uprawomocnienia się postanowienia sądu stwierdzającego nabycie spadku albo zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia przez notariusza.

Przepisy dotyczące spadkobrania znajdują się w Księdze Czwartej Kodeksu cywilnego (art. 922-1088).

Wzór testamentu holograficznego → patrz **Wzory pism (Wzór nr 1)**

7

Czy można ustanowić rentę odszkodowawczą po zmarłym partnerze/partnerce?

Zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego, osobami uprawnionymi do wystąpienia wobec zobowiązanego z tytułu naprawienia szkody z roszczeniem odszkodowawczym o ustanowienie renty są osoby, względem których ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny¹⁷. Jednak takiej samej renty mogą żądać inne **osoby bliskie**, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego. W związku z tym to do osoby dochodzącej roszczenia będzie

¹⁷ art. 446 § 2 Kodeksu cywilnego.

należał obowiązek udowodnienia wyżej wymienionych przesłanek. Wysokość renty powinna być dostosowana do potrzeb osoby uprawnionej oraz mieścić się w granicach zarobkowych i majątkowych zmarłego.

W celu rozpoczęcia dochodzenia roszczeń należy sporządzić pozew zgodnie z wymogami przewidzianymi dla pism procesowych (patrz Rozdział V „Dyskryminacja”, pytanie nr 5).

Tym samym należy zauważyć, że dochodzenie roszczenia odszkodowawczego w postaci renty nie jest tożsame z pojęciem „renta rodzinna”, które zostało uregulowane w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Do renty rodzinnej są bowiem zgodnie z zapisami ustawy uprawnieni:

- dzieci własne, dzieci drugiego małżonka oraz dzieci przysposobione;
- przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletności wnuki, rodzeństwo i inne dzieci, z wyłączeniem dzieci przyjętych na wychowanie i utrzymanie w ramach rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka;
- małżonek (wdowa i wdowiec);
- rodzice (za rodziców uważa się również ojczyma i macochę oraz osoby przysposabiające).

Katalog z powyższego przepisu jest zamknięty co oznacza, że osoby w nim niewymienione nie są uprawnione do otrzymania renty rodzinnej.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych

(tekst jednolity: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

8

Jak otworzyć wspólny rachunek bankowy?

W polskim prawie istnieje pojęcie rachunku wspólnego. Jest to rachunek, który może być prowadzony m.in. dla kilku osób fizycznych. Nie istnieje wymóg, który wskazywałby na konieczność wykazywania pokrewieństwa osób, które chcą wspólnie skorzystać z takiego rozwiązania. W takim przypadku każda z osób współposiadających rachunek korzysta z uprawnień przysługujących posiadaczowi rachunku zgodnie z umową zawartą z bankiem. Po szczegółowe zasady prowadzenia takiego rachunku należy zgłosić się do banku, w którym planuje się otworzyć rachunek.

Zasadą jest, że rachunki wspólne dla osób fizycznych mają charakter rachunku rozłącznego.

Oznacza to, że każda z osób posiadających wspólny rachunek może samodzielnie (bez zgody innej osoby posiadającej rachunek) dysponować gromadzonymi na nim pieniędzmi, a także w każdym czasie wypowiedzieć umowę o jego prowadzenie. **Przeciwieństwem rachunku rozłącznego jest rachunek łączny**, gdzie wszelkie dokonywane dyspozycje dotyczące zgromadzonych środków finansowych będą wymagały zgody wszystkich posiadających go osób. W umowie rachunku bankowego warto również uregulować kwestie związane ze śmiercią jednej z osób współposiadających rachunek.

Jeśli w umowie rachunku bankowego nie zostaną zawarte postanowienia uznające rachunek jako łączny, domyślnie będzie on rachunkiem rozłącznym.

Jeśli rachunek bankowy należy tylko do jednej osoby, może ona udzielić pełnomocnictwa do dysponowania kontem drugiej osobie, w tym osobie z którą pozostaje w związku jedнопłciowym.

Przepisy dotyczące prowadzenia wspólnego rachunku bankowego znajdują się w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. 1997 nr 140 poz. 939 z późn. zm.).

9

Czy istnieje możliwość zaciągnięcia wspólnego kredytu przez partnerów/partnerki?

Przepisy prawa bankowego i innych ustaw nie przewidują ograniczeń co do uzyskania kredytu przez osoby niespokrewnione ze sobą. Głównym czynnikiem brany pod uwagę przez bank (szczególnie w przypadku kredytów hipotecznych przeznaczonych na zakup nieruchomości) jest zdolność kredytowa osób ubiegających się o kredyt. Nie ulega wątpliwości, że decyzja o wspólnym kredycie często zwiększa szanse na jego uzyskanie. **Należy pamiętać, że osoby, które zdecydowały się na wspólne wzięcie kredytu odpowiadają solidarnie za spłatę związanego z nim zobowiązania, a ewentualne zakończenie związku nie będzie miało znaczenia dla instytucji udzielającej kredytu.** W takiej sytuacji możliwe jest zawarcie porozumienia z bankiem i uzyskanie jego zgody na przejęcie przez jedną z osób własności nieruchomości z obowiązkiem spłaty kredytu przez współkredytobiorcę, bądź na sprzedaż nieruchomości i podział uzyskanej w ten sposób kwoty stosownie do wielkości udziałów. Z kwoty uzyskanej ze sprzedaży można także dokonać wcześniejszej spłaty kredytu.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe.

10

Czy partnerzy/partnerki mogą zmienić swoje dotychczasowe nazwiska albo nosić wspólnie jedno nazwisko?

Tak, jednak zgodnie z przepisami zmiana nazwiska musi być podyktowana **ważnymi względami**. Katalog powodów uzasadniających zmianę nazwiska (bądź imienia) jest otwarty. Przepisy ustawy o zmianie imienia i nazwiska wskazują jedynie na przykładowe sytuacje, które uzasadniają zmianę danych¹⁸. Z praktyki wynika, że zmiana nazwiska na nazwisko partnera/partnerki tej samej płci (bądź przybranie wspólnie nazwiska dwuczłonowego) poparta faktem wspólnego pożycia, trwałości więzi łączącej osoby tworzące związek czy wola utrzymania istniejących relacji przez okres bliżej nieokreślony powinny stanowić wystarczające uzasadnienie. Zasadnym może być również powołanie się we wniosku o zmianę nazwiska na uzyskane dzięki temu ułatwienia przy załatwianiu formalności związanych z regulacją spraw bieżących czy załatwianiem spraw urzędowych.

Wniosek o zmianę nazwiska składa się do wybranego kierownika Urzędu Stanu Cywilnego. W przypadku osób zamieszkałych za granicą istnieje również możliwość złożenia wniosku w Urzędzie Konsularnym przy jednoczesnym wskazaniu kierownika Urzędu Stanu Cywilnego, któremu wniosek ma zostać przekazany. Opłata skarbową za wydanie decyzji wynosi 37 zł¹⁹.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 17 października 2008 o zmianie imienia i nazwiska (Dz.U. 2008 nr 220, poz. 1414 z późn. zm).

¹⁸ art. 4 ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska.

¹⁹ ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (Dz.U 2006 nr 225, poz. 1635 z późn. zm.).

11

W jaki sposób upoważnić partnera/partnerkę do dokonywania konkretnych czynności prawnych?

Dwie osoby pozostające w związku jednopłciowym mogą udzielać sobie wzajemnie pełnomocnictw, upoważniając się do załatwiania spraw w imieniu drugiej osoby. Podstawą pełnomocnictwa jest zawsze oświadczenie woli osoby, która ma być reprezentowana (zwanej mocodawcą). Osoba, której udziela się pełnomocnictwa musi posiadać co najmniej ograniczoną zdolność do czynności prawnych.

Pełnomocnictwo może obejmować:

- czynności zwykłego zarządu – podejmowanie bieżących działań (pełnomocnictwo ogólne),
- konkretną czynność prawną np. (pełnomocnictwo szczególne),
- czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu; określona grupa czynności prawnych (pełnomocnictwo rodzajowe).

Co do zasady, zarówno udzielenie pełnomocnictwa, jak również jego odwołanie nie wymaga zachowania szczególnej formy, jednak przepisy Kodeksu cywilnego przewidują dwa wyjątki od tej zasady. Są one następujące:

- pełnomocnictwo ogólne powinno być zawsze udzielone w formie pisemnej;
- pełnomocnictwo do dokonania czynności prawnej, dla której jest wymagana forma szczególna powinno być zawarte w tej samej formie (np. aktu notarialnego).

Wzór pełnomocnictwa → patrz **Wzory pism (Wzór nr 2)**

12

Czy istnieje możliwość odbierania korespondencji adresowanej do partnera/partnerki?

Do odbioru korespondencji można upoważnić każdą osobę poprzez złożenie pisemnego oświadczenia o udzieleniu jej pełnomocnictwa do odbioru przesyłek lub przekazów pocztowych (pełnomocnictwo pocztowe). Za przyjęcie i odwołanie takiego pełnomocnictwa operator pocztowy może pobrać opłatę, jeżeli została ona uwzględniona w cenniku usług pocztowych lub cenniku usług powszechnych. Pełnomocnictwo ma postać pisemną i jest składane w obecności pracownika operatora pocztowego, co do zasady w placówce pocztowej po okazaniu dokumentu potwierdzającego tożsamość. W szczególnych przypadkach, gdy adresat/adresatka nie jest w stanie poruszać się samodzielnie, pełnomocnictwo może być ustanowione w miejscu jego/jej pobytu. Ponadto w przypadku odbierania korespondencji i przekazów pocztowych istnieje możliwość posługiwania się pełnomocnictwem ogólnym, udzielonym na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego.

Przesyłkę lub przekaz pocztowy może także odebrać (jeżeli osoba do której są one adresowane nie złożyła w placówce pocztowej stosownego zastrzeżenia) każda osoba pełnoletnia zamieszkała z adresatem/adresatką po złożeniu na piśmie oświadczenia o zamieszkiwaniu pod tym samym adresem.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe (Dz.U. 2012 poz.1529 z późn. zm.).

13

Czy można odbierać wynagrodzenie partnera/partnerki?

Zgodnie z przepisami Kodeksu pracy zasadą jest, że wynagrodzenie powinno być wypłacone do rąk zatrudnionej osoby. Inny sposób wypłaty wynagrodzenia wymaga zawarcia odpowiednich postanowień w zbiorowym układzie pracy lub zgody osoby zatrudnionej, wyrażoną na piśmie. Jeśli zatrudniona osoba nie ma możliwości samodzielnego odebrania wynagrodzenia może upoważnić do tego inną osobę za pomocą pisemnego upoważnienia (pełnomocnictwa) na mocy przepisów zawartych w Kodeksie cywilnym. Pełnomocnictwo może mieć charakter ogólny (to znaczy obejmujący ogół czynności w sferze zwykłego zarządu), do którego należy również upoważnienie do odbioru wynagrodzenia. Zainteresowana osoba może również udzielić partnerowi/partnerce pełnomocnictwa tylko do odbioru wynagrodzenia z zachowaniem formy pisemnej.

Jeśli pracodawca wypłaca wynagrodzenie osobie trzeciej bez otrzymania od pracownika stosownego upoważnienia, narusza tym samym przepisy prawa pracy.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U 1974 nr 24, poz. 141 z późn. zm).

14

Czy można reprezentować partnera/partnerkę w sprawach administracyjnych?

Tak, wynika to z treści art. 32 i 33 Kodeksu postępowania administracyjnego. Pełnomocnictwo do reprezentowania w sprawach administracyjnych może zostać udzielone każdej osobie fizycznej, która posiada zdolność do czynności prawnych. Powinno być ono udzielone na piśmie lub zgłoszone ustnie do protokołu organowi prowadzącemu postępowanie (np. wojewodzie, naczelnikowi Urzędu Skarbowego). W sprawach mniejszej wagi (np. przeglądanie akt) organ administracji publicznej może nie żądać pełnomocnictwa od członka najbliższej rodziny lub domownika strony. W takiej sytuacji nie może być jednak wątpliwości co do istnienia i zakresu upoważnienia do występowania w imieniu danej osoby. Ponieważ rozwiązanie to ma charakter uznaniowy, można ono poważnie ograniczać możliwość skorzystania z tego typu upoważnienia, np. w przypadku urzędów nieprzychylnych osobom LGB.

Pełnomocnictwo może obejmować dokonanie konkretnej czynności w toku postępowania, dokonanie tylko niektórych czynności, jak i działanie w imieniu strony w toku całego postępowania administracyjnego. Partner/partnerka, posiadając pełnomocnictwo może dokonywać takich samych czynności w postępowaniu administracyjnym jak strona, chyba że charakter czynności wymaga osobistego działania strony (np. złożenie ustnych wyjaśnień). Warto pamiętać o tym, że od pełnomocnictwa (w chwili jego okazania) pobiera się opłatę skarbową w wysokości 17 złotych, której dowód uiszczenia może stanowić załącznik do pozwu składanego przez osobę posiadającą pełnomocnictwo.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. 1960 nr 30, poz. 168 z późn. zm.).

Wzór pełnomocnictwa administracyjnego → patrz **Wzory pism (Wzór nr 3)**

15

Czy wspólna adopcja dziecka przez parę homoseksualną jest dopuszczalna?

Zgodnie z art. 115 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, **wspólnie** adoptować (przysposobić) dziecko mogą **jedynie małżonkowie**. Zatem nie istnieje możliwość adoptowania dziecka przez dwie osoby pozostające w faktycznym związku nieformalnym – zarówno jednopłciowym jak i między osobami różnej płci. Istnieje natomiast możliwość adoptowania dziecka przez jedną z osób (osobę samotną). Adoptować można tylko osobę małoletnią (czyli osobę, która nie ukończyła 18 roku życia i nie zawarła małżeństwa), a między osobą adoptującą i adoptowaną musi istnieć odpowiednia różnica wieku. Co więcej, kwalifikacje osobiste osoby ubiegającej się o adopcję dziecka muszą dostatecznie utwierdzić w przekonaniu sąd, że ewentualny przyszły rodzic w sposób należyty będzie wywiązywać się z obowiązków wobec dziecka.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 1964 nr 9, poz. 59 z późn. zm.).

16

Czy w przypadku rozwodu orientacja seksualna rodzica może wpłynąć na ograniczenie kontaktów z dzieckiem?

W przypadku powzięcia informacji o orientacji seksualnej przed zawarciem związku małżeńskiego nie może być ona podstawą do uznania winy w rozkładzie. W przypadku gdy

ta informacja została ujawniona po zawarciu związku małżeńskiego, a mogła być przyczyną rozkładu pożycia, to wówczas można rozpatrywać to w kontekście zawinienia. Należy pamiętać, że gdy małżonkowie tworzyli związek, pomimo tej wiedzy, to wówczas można wywodzić, że nie była to przyczyna rozkładu, czyli nie jest to podstawa uznania za winną rozkładu pożycia osobę o orientacji homoseksualnej (analogia do dalszego bycia w związku po zdradzie).

W przypadku gdy ze związku urodziły się dzieci, sąd orzeka o powierzeniu władzy rodzicielskiej. W sytuacji porozumienia w zakresie władzy rodzicielskiej i kontaktów (kwestie dotyczące alimentów mogą wchodzić w zakres porozumienia, ale nie jest to konieczne), sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej obojgu rodzicom. Jeśli rodzice nie dojdą do porozumienia, to sąd co najmniej jednemu ograniczy wykonywanie władzy rodzicielskiej. Bywają sytuacje gdy sąd wskazuje uprawnienia rodzica, któremu nie powierza wykonywania władzy rodzicielskiej od strony pozytywnej, a więc uzależnia pewne sfery życia dziecka od jego/jej zgody (np.: sąd powierza wykonywanie władzy rodzicielskiej nad Anną M. matce, a ojciec ma współdecydować w istotnych sprawach dziecka tj. przykładowo wybór szkoły).

Niemniej jednak nie można wykluczyć, że w niektórych przypadkach homoseksualna orientacja rodzica będzie choćby pośrednio wpływać na treść opinii wydanej wydawanej przez biegłych m.in. w zakresie oceny osobowości rodziców, czy ich możliwości rodzicielskich.

ZDROWIE

1

Kto ma prawo wglądu do dokumentacji medycznej pacjenta/pacjentki?

Obowiązek prowadzenia dokumentacji medycznej posiadają wszystkie podmioty świadczące usługi medyczne i stanowi ona ich własność. Prawo wglądu do niej ma osoba, której ta dokumentacja dotyczy, jej ewentualny przedstawiciel ustawowy oraz osoba przez nią upoważniona¹. Jednocześnie z treści ustawy wynika, że do wglądu do dokumentacji medycznej upoważnić można tylko jedną dowolnie wybraną osobę. W przypadku śmierci dostęp do dokumentacji ma wyłącznie osoba wskazana przez pacjenta/pacjentkę za życia². Poza wymienionymi osobami dostęp do dokumentacji mają także niektóre organy państwowe w ściśle określonych przypadkach, np. NFZ w trakcie kontroli lub ZUS w przypadku postępowania o przyznanie renty.

Warto pamiętać, że prawo daje możliwość bezpłatnego wglądu w dokumentację medyczną na miejscu, a także do otrzymania wyciągów, odpisów lub kopii (za których sporządzenie może być pobierana opłata).

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 6 listopada o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. 2009 nr 52, poz. 417 z późn. zm.).

¹ art. 26 ust. 1 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta.

² art. 26 ust. 2 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta.

2

W jaki sposób można upoważnić wybraną osobę do uzyskiwania informacji o swoim stanie zdrowia, udzielonych świadczeniach zdrowotnych oraz wglądu do dokumentacji medycznej?

Wszelkie podmioty świadczące usługi medyczne, w tym lekarze prowadzący prywatne praktyki oraz pielęgniarki i położne mają obowiązek przyjmowania i respektowania oświadczeń o upoważnieniu innych osób do uzyskiwania informacji o stanie zdrowia zainteresowanej osoby, udzielonych jej świadczeniach oraz wglądzie do dokumentacji medycznej. W praktyce, zainteresowana osoba wypełnia stosowną deklarację przed rozpoczęciem leczenia i może ją zmienić w dowolnym momencie. Istnieje możliwość nie upoważnienia nikogo do wglądu do dokumentacji. **Należy zwrócić uwagę, iż upoważnienie udzielone w jednym zakładzie opieki zdrowotnej nie ma zastosowania w innych tego typu podmiotach.**

Wzór upoważnienia dostępu do informacji zdrowotnej → patrz Wzory pism (Wzór nr 4)

3

Czy częste zmiany partnerów seksualnych ograniczają możliwość bycia dawcą krwi?

Dawcą krwi może zostać każda osoba nie należąca do grup podlegających **dyskwalifikacji stałej** z oddawania krwi. Taka dyskwalifikacja jest równoznaczna z bezwzględnym przeciwwskazaniem do oddania krwi do końca życia. Przestankami do wykluczenia z krwiodawstwa

są m. in. ciężkie choroby, zakażenia wirusowe, alkoholizm i cukrzyca. Krwi nie mogą oddawać także osoby zakażone wirusem HIV, HBV (tzw. żółtaczka typu B) i HCV (tzw. żółtaczka typu C) oraz osoby u których rozpoznano AIDS. Dyskwalifikacji podlegają również osoby narażające się na zakażenie poważnymi infekcjami przenoszonymi drogą krwi poprzez ryzykowne zachowania seksualne. Nieheteroseksualność nie jest przesłanką wykluczającą daną osobę z krwiodawstwa. Są nią natomiast częste zmiany partnerów seksualnych, które mogą dotyczyć osób o każdej orientacji seksualnej.

Istnieją również okoliczności, które prowadzą do **dyskwalifikacji czasowej** z oddawania krwi (m.in. przebyte infekcje wirusowe, przeziębienie, przyjmowanie niektórych leków, wykonanie tatuażu, przekłucie uszu). Czas trwania dyskwalifikacji jest uzależniony od jej przyczyny.

Podstawa prawna:

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 18 kwietnia 2005 r. w sprawie warunków pobierania krwi od kandydatów na dawców krwi i dawców krwi (Dz.U. 2005 nr 79, poz. 691 z późn. zm.)

4

Czy można być żywym dawcą narządów dla swojego partnera/partnerki?

Tak, narządy mogą zostać przeszczepione od osoby spokrewnionej oraz od **osoby bliskiej**. Procedura poprzedzająca zabieg transplantacji zależy od tego, do której z wymienionych grup należy osoba oddająca organy i je przyjmująca. Za osoby spokrewnione tzw. ustawa transplantacyjna uznaje krewnych w linii prostej (a więc dzieci, wnuki, rodzice), rodzeństwo, osoby przysposobione i małżonek/ małżonka. Każda procedura pobrania narządu jest poprzedzona oceną medyczną i psychologiczną mającą ustalić czy ryzyko zabiegu nie wykracza poza przewidywane granice dopuszczalne dla tego rodzajów zabiegów i nie upośledzi stanu zdrowia osoby oddającej organy. Badania te mają również na celu stwierdzenie, czy zabieg nie będzie zagrażał życiu i zdrowiu osoby przyjmującej organy oraz czy pobranie organów jest zasadne

i celowe. **W przypadku chęci oddania narządu osobie bliskiej (niespokrewnionej) konieczne jest dodatkowo wydanie opinii przez Komisję Etyczną Krajowej Rady Transplantacyjnej oraz uzyskanie zgody sądu.** Sąd wszczyna postępowanie na wniosek osoby pragnącej oddać organy. Do wniosku należy dołączyć pisemną zgodę osoby przyjmującej organy na pobranie narządu od konkretnej osoby, orzeczenie zespołu lekarskiego o zasadności przeszczepu, a także wspomnianą opinię Komisji Etycznej. Rozpoznanie wniosku następuje w terminie 7 dni.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek narządów (Dz.U. 2005 nr 169, poz. 1411 z późn. zm.).

HIV/AIDS

1

Czy są zawody, których nie można wykonywać będąc osobą zakażoną HIV?

Zgodnie z polskim prawem nie istnieją zawody, których nie można bezwzględnie wykonywać będąc osobą zakażoną wirusem HIV. Wykonywanie testów na obecność wirusa jest dobrowolne i pracodawca nie może ich wymagać zarówno od osób ubiegających się o zatrudnienie jak i już zatrudnionych, np. w trakcie badań okresowych. W listopadzie 2009 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że przepis, który przewiduje automatyczne wykluczenie ze służby w Policji osobę, u której stwierdzono zakażenie HIV jest niezgodny z konstytucją¹. W uzasadnieniu wyroku wskazano, że „Praca w policji może następować na różnych stanowiskach i w różnych rodzajach służb. Nosicielstwo wirusa HIV² niewątpliwie należy uznać za niepożądane w przypadku służby patrolowo-interwencyjnej, (...) pozostaje jednak wiele stanowisk, dla których nie ma ono znaczenia, np. w administracji policyjnej, szkolnictwie, pionach analitycznych czy innych”. Zdaniem Trybunału osoba zakażona HIV mogłaby wykonywać pracę na stanowiskach niewiązanych się ze zwiększonym ryzykiem kontaktu z krwią (kategoria zdrowia C). Należy mieć jednak na uwadze, że powyższe rozstrzygnięcie Trybunału nie dotyczyło oceny zdolności do służby osób zatrudnionych we wszystkich służbach mundurowych, a jedynie w Policji. Ewentualna niezdolność do pełnienia służby mundurowej osoby zakażonej HIV jest decyzją medyczną, która powinna być brana pod uwagę przez komisje lekarskie z uwzględnieniem indywidualnych okoliczności kandydata/kandydatki oraz specyfiki wykonywanego zawodu (zwiększone ryzyko kontaktu z krwią).

¹ wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 listopada 2009 r. (sygn. akt: P 61/08), Dz.U.2009 nr 202, poz.1568).

² w używanym języku odchodzi się od określenia „nosicielstwo” na rzecz słowa „zakażenie”, w odpowiedzi na pytanie zostałoacytowane orzeczenie zgodnie z jego pierwotnym brzmieniem.

Będąc osobą zakażoną warto również zastanowić się, czy wykonywanie danego zawodu nie niesie za sobą konsekwencji ewentualnego ryzyka przeniesienia zakażenia na inne osoby.

Istotną przeszkodą w wykonywaniu czynności zawodowych, które wymagają wyjazdów służbowych może stanowić otrzymanie wizy służbowej. W Brunei, Gwinei Równikowej, Jemenie, Katarze, Papui Nowej Gwinei, Rosji, Singapurze, Sudanie, Zjednoczonych Emiratach Arabskich (dokładne i aktualne dane na ten temat można znaleźć na stronie internetowej: www.hivtravel.org) warunkiem otrzymania takiej wizy jest przedstawienie wyniku aktualnego testu w kierunku HIV z wynikiem negatywnym.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U.1990 nr 30, poz. 179 z późn. zm.); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 9 lipca 1991 r. w sprawie właściwości i trybu postępowania komisji lekarskich podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych (Dz.U.1991 nr 79, poz. 349 z późn. zm.).

2

Kto musi wiedzieć o moim zakażeniu?

Prawo do prywatności przysługuje wszystkim obywatelom i obywatelkom i w równym stopniu dotyczy kwestii związanych z HIV/AIDS. Osoba zakażona i świadoma tego faktu, nie ma obowiązku informowania nikogo o swoim stanie zdrowia poza partnerami seksualnymi. Warto rozważyć również poinformowanie o zakażeniu swojego lekarza w celu zapewnienia właściwej opieki medycznej.

Wyniki testów w kierunku zakażenia HIV są objęte poufnością. Dane pacjentów nie są gro-

madzone ani przetwarzane w formie pozwalającej na ich jednoznaczną identyfikację nawet w przypadku podjęcia leczenia. Dodatkowo osoby zatrudnione w służbie zdrowia obowiązują tajemnicą zawodową, za której złamanie przewidziana jest odpowiedzialność karna (art. 266 § 1 Kodeksu karnego) oraz odpowiedzialność zawodowa przed odpowiednim samorządem lekarskim lub pielęgniarskim. Tajemnica ta obowiązuje nawet po śmierci zakażonej osoby.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).

3

Czy osoba zakażona ma obowiązek informować o swoim stanie zdrowia inne osoby?

Prawo nakłada taki obowiązek na osoby zakażone wirusem HIV w stosunku do ich **partnerów seksualnych**. Art. 161 § 1 Kodeksu karnego przewiduje bowiem karę pozbawienia wolności do lat 3 za świadome narażanie innych na zakażenie wirusem HIV. W praktyce oznacza to, że wszystkie drogi zakażenia, a nie tylko płciowa, podlegają ewentualnej odpowiedzialności karnej. O ile w przypadku krwiodawstwa, transplantologii lub dawstwa nasienia instytucje medyczne są obowiązane do zbadania obranego materiału w kierunku obecności wirusa HIV, o tyle w życiu codziennym osoba zakażona jest zobowiązana do dbania o zapobieganie ewentualnym zakażeniom. Dotyczy to np. obowiązku niezdzielenia się przedmiotami mogącymi mieć styczność z krwią zakażonego jak maszynka do golenia czy szczoteczka do zębów lub niekarmienia noworodków piersią przez kobiety zakażone HIV.

Dodatkowo art. 156 § 1 pkt 2 Kodeksu karnego przewidują karę pozbawienia wolności od roku do lat 10 za umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci ciężkiej choroby nieuleczalnej, realnie zagrażającej życiu. W przypadku nieumyślnego działania odpowiedzialność karna przewidziana przez ten przepis jest ograniczona do 3 lat pozbawienia wolności. Świadome zakażenie innej osoby wirusem HIV może skutkować oprócz po-

niesienia odpowiedzialności karnej, także pociągnięciem sprawcy do odpowiedzialności cywilnoprawnej. W takiej sytuacji osoba poszkodowana może wystąpić na drogę sądową z roszczeniem o odszkodowanie w celu wyrównania szkody wywołanej przez zakażenie (leczenie, rehabilitacja). Jeśli zakażenie byłoby przyczyną utraty częściowej lub całkowitej zdolności do wykonywania pracy, osoba poszkodowana może również wystąpić z żądaniem przyznania renty.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.);

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

4

HIV/AIDS, a prawo do leczenia

Każda osoba ubezpieczona będąca obywatelem/obywatelką Polski ma zapewnione prawo do bezpłatnej opieki medycznej. **Fakt zakażenia wirusem HIV nie może stanowić przeszkody w realizacji lub podstawy odmowy udzielenia usług medycznych.** Dodatkowo osoba zakażona ma prawo do zachowania faktu swojego zakażenia w tajemnicy.

Krajowe Centrum ds. AIDS, będące Agendą Ministra Zdrowia jest zobowiązane do prowadzenia działań profilaktyczno-leczniczych dotyczących HIV/AIDS. Działa ono niezależnie od Narodowego Funduszu Zdrowia i posiada własny budżet, z którego finansuje wspomniane działania. Poza prowadzeniem kampanii informacyjnych oraz punktów diagnostyczno-konsultacyjnych (wykonujących testy w kierunku HIV) należy do nich zapewnienie bezpłatnego leczenia antyretrowirusowego (ARV) w dowolnie wybranym ośrodku zajmującym się taką terapią oraz dostęp do postępowania poekspozycyjnego (bezpłatnego w przypadku ekspozycji zawodowej lub gwałtu). Leczenie ARV jest bezpłatne, niezależnie od posiadania ubezpieczenia zdrowotnego.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz. U. 2008 nr 234, poz. 1570 z późn. zm.); Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 lutego 2011 r. w sprawie Krajowego Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczania AIDS (Dz.U. 2011 nr. 44, poz. 277 z późn. zm.).

5

Poradnictwo HIV/AIDS

Krajowe Centrum ds. AIDS, będące Agendą Ministra Zdrowia prowadzi m.in. anonimowe i bezpłatne poradnictwo internetowe. Pod adresem www.aids.gov.pl/pi można zadać pytanie profesjonalnemu konsultantowi, lekarzowi lub prawnikowi. Działania informacyjne prowadzą także Punkty Konsultacyjno-Diagnostyczne, których podstawowym zadaniem jest wykonywanie anonimowych i bezpłatnych testów w kierunku HIV oraz liczne organizacje pozarządowe. Ich dane adresowe można znaleźć na stronie internetowej www.aids.gov.pl.

SEKS I UŻYWKI

1

Czy uprawianie seksu w miejscach publicznych jest dozwolone?

Uprawianie seksu w miejscu publicznym, zauważone przez patrol służb porządkowych, zgłoszone przez świadka zdarzenia lub zarejestrowane przez kamery monitoringu zostanie zapewne potraktowane jako nieobyčajny wybryk lub zgorzenie. Zgodnie z art. 140 Kodeksu wykroczeń osoba, która dopuściła się nieobyčajnego wybryku może zostać ukarana naganą, grzywną do 1500 zł, ograniczeniem wolności lub aresztem. Z kolei art. 51 § 1 Kodeksu wykroczeń, poza ograniczeniem wolności lub aresztem dopuszcza maksymalną możliwą grzywnę (5000 zł) między innymi za wywoływanie zgorzenia w miejscu publicznym. Oba te pojęcia - nieobyčajny wybryk i zgorzenie - nie są sprecyzowane przez prawo, dlatego każdorazowo zaistniała sytuacja będzie wymagała analizy okoliczności faktycznych.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks Wykroczeń (Dz.U. 1971 nr 12, poz. 114 z późn. zm.).

2

Jak wygląda kwestia czerpania korzyści majątkowych z seksu?

W Polsce dobrowolne, nieprzymuszone świadczenie usług seksualnych nie jest zabronione. Należy pamiętać jednak, że osoba, która natarczywie narzuca się lub w inny naruszający porządek publiczny sposób proponuje innej osobie dokonanie z nią czynu nierządnego, mając

na celu uzyskanie korzyści materialnej, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny¹.

Przestępstwem podlegającym karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 jest natomiast zmuszanie innej osoby do świadczenia usług seksualnych przemocą, groźbą, podstępem lub przy wykorzystaniu stosunku zależności lub krytycznego położenia (art. 203 Kodeksu Karnego). Co więcej, zakazane jest osiąganie korzyści majątkowej, nakłanianie innej osoby do świadczenia usług seksualnych (stręczycielstwo) lub ułatwianie ich uprawiania (kuplerstwo). Sprawca takiego przestępstwa podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks Wykroczeń; ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny.

3

Czy posiadanie narkotyków i/lub bycie pod ich wpływem jest przestępstwem?

Przepisy prawa nie zawierają definicji narkotyku. W ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii mowa jest o środkach odurzających oraz substancjach psychotropowych. Szczegółowy wykaz środków odurzających oraz substancji psychotropowych, których posiadanie jest karalne został zawarty w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii.

Zgodnie z art. 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, osoba, która **posiada** środki odurzające lub substancje psychotropowe zakazane przez ustawę podlega odpowiedzialności karnej. Jeżeli dana osoba jest w posiadaniu nieznacznej ilości takich środków/substancji i są przeznaczone do wyłącznego użytku osobistego, postępowanie wobec takiej osoby może zostać umorzone. Organy ścigania biorą w takim przypadku pod uwagę konkretne okoliczności

¹ art. 142 Kodeksu wykroczeń.

popelnienia przestępstwa jak również stopień jego społecznej szkodliwości. Co ciekawe, przepisy ustawy wprost nie penalizują samego zażywania narkotyków, co wpływa na rozbieżności w orzecznictwie sądów co do zakresu karania osób je posiadających. Zdarzają się bowiem sytuacje, w których dana osoba nie zostaje ujęta w chwili dysponowania środkiem odurzającym, jednak zostaje stwierdzone, że jest ona pod jego wpływem. Niewątpliwie pociągnięta do odpowiedzialności karnej będzie osoba posiadająca środek narkotyczny w chwili stwierdzenia czynu.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U.2005 nr 179, poz. 1485).

DYSKRYMINACJA

1

Czym jest dyskryminacja?

Dyskryminacja to nierówne, zróżnicowane traktowanie podmiotów znajdujących się w porównywalnej sytuacji, które nie jest prawnie usprawiedliwione, jak również obiektywnie uzasadnione. Najczęściej jej przyczyną są uprzedzenia oparte na stereotypach, które dotyczą grup posiadających wspólną cechę jak np. wiek, orientacja seksualna, płeć, pochodzenie etniczne, narodowość, religia, wyznanie. Dyskryminacja jest zabroniona przez prawo (zarówno polskie prawodawstwo jak i prawo Unii Europejskiej).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78, poz. 483 z późn. zm.) w art. 32 stanowi, że „wszyscy są wobec prawa równi i wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”, a także, że „nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny”.

2

Czym jest dyskryminacja ze względu na orientację seksualną?

Dyskryminacja ze względu na orientację seksualną polega na nierównym traktowaniu w związku z prawdziwą bądź domniemaną orientacją seksualną danej osoby.

Najczęstszymi formami naruszeń praw lesbijek, gejów i osób biseksualnych lub osób, które są uważane za LGB są: przemoc psychiczna, przemoc fizyczna, dyskryminacja danej osoby ze względu na jej orientację seksualną/tożsamość płciową w miejscu pracy, ujawnianie

orientacji seksualnej danej osoby bez jej zgody, naruszanie wizerunku, a także przestępstwa motywowane uprzedzeniami ze względu na orientację seksualną/tożsamość płciową (tzw. przestępstwa z nienawiści).

3

W jakich obszarach prawo zapewnia ochronę przed dyskryminacją ze względu na orientację seksualną?

Polskie prawo wprost zakazuje dyskryminacji ze względu na orientację seksualną jedynie w obszarze związanym z zatrudnieniem (w tym w tzw. zatrudnieniem niepracowniczym, tj. na umowę zlecenie, umowę o dzieło czy umowę o współpracy z osobą fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą). Regulacje w tym zakresie są zawarte w Kodeksie pracy oraz w Ustawie o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (dalej: ustawa antydyskryminacyjna).

Nie każde odmienne traktowanie jest dyskryminacją. Bywają sytuacje, że takie zachowania są uzasadnione (tzw. dyskryminacja pozytywna¹), gdyż służą wyrównaniu szans osób/grup, które znajdują się w gorszej sytuacji, np. parytety na listach wyborczych.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U.2010 nr 254, poz. 1700), Kodeks Pracy, Kodeks Cywilny.

¹ art. 11 ustawy antydyskryminacyjnej.

4

Czy zawsze nierówne traktowanie pracownika jest dyskryminacją?

Nie każde nierówne traktowanie stanowi dyskryminację. Dyskryminacja w odróżnieniu od nierównego traktowania oznacza gorsze traktowanie danej osoby ze względu na jego/jej cechę prawnie chronioną. Kodeks pracy zapewnia ochronę w szczególności ze względu na takie cechy jak: płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także ze względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy. Przesłanki wymienione w Kodeksie pracy stanowią tzw. katalog otwarty, co oznacza, że zostały w nim zawarte przykładowe, najbardziej typowe kryteria dyskryminacji. W przypadku, gdyby doszło do dyskryminacji ze względu na inną przesłankę, nie uwzględnioną w Kodeksie i poszkodowana osoba potrafiłaby uprawdopodobnić przed sądem, że stanowiła ona powód dyskryminacji, Sąd powinien uwzględnić ją w toczącym się postępowaniu.

Dopuszczalne są odstępstwa od zasady równego traktowania w dwóch przypadkach:

- kiedy jest to rzeczywistym i decydującym wymaganiem zawodowym stawianym pracownikowi (np. posiadanie konkretnych uprawnień);
- gdy wymaga tego specyfika danego zawodu (np. język, płeć, religia, wiek).

W każdym przypadku różnicowanie pracowników musi mieć uprawniony cel, a środki mające służyć jego osiągnięciu muszą być proporcjonalne i niezbędne.

Podstawa prawna:

Kodeks pracy

5

Jak postąpić w sytuacji wystąpienia dyskryminacji?

W sytuacji, w której dana osoba doświadczyła dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, a nie jest ona jednoznacznie zabroniona w obowiązujących przepisach prawa (patrz pytanie 3), przysługuje możliwość wystąpienia z **pozwem cywilnym o naruszenie dóbr osobistych**.

Dyskryminacja stanowi naruszenie godności człowieka, która z kolei należy do kategorii dóbr osobistych². W związku z powyższym, nierówne, dyskryminujące traktowanie może stanowić naruszenie dóbr osobistych osób dyskryminowanych (art. 23, 24 Kodeksu cywilnego).

Jeżeli istnieje zagrożenie naruszenia dobra osobistego na skutek wystąpienia dyskryminacji, możliwe jest żądanie zaniechania tego działania, chyba, że **nie jest ono bezprawne**. Z kolei, jeśli do naruszenia doszło, wówczas można żądać dopełnienia czynności zmierzających do usunięcia jego skutków, w szczególności poprzez złożenie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie (np. przeproszenia, opublikowania takiego oświadczenia w prasie), jak również zapłatę zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Jeżeli naruszenie dóbr osobistych doprowadziło do wyrządzenia danej osobie szkody majątkowej, może ona żądać jej naprawienia, w tym poprzez wypłatę odszkodowania³.

Pozew o naruszenie dóbr osobistych jest pismem procesowym⁴ dlatego powinien zawierać:

- oznaczenie sądu, do którego jest skierowany (wyjaśnienie znajduje się poniżej), imię i nazwisko lub nazwę stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników;
- oznaczenie rodzaju pisma (pozew);

² wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2006 r. (sygn. akt: I PK 169/05).

³ art. 448 Kodeksu cywilnego.

⁴ art. 126 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964 nr 43, poz. 296 z późn. zm).

- wartość przedmiotu sporu (żądaną kwotę odszkodowania);
- uzasadnienie pozwu oraz dowody na poparcie przytoczonych okoliczności;
- ewentualnie wnioszek o zwolnienie od kosztów sądowych i/lub ustanowienie pełnomocnika z urzędu;
- podpis strony albo jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika;
- wymienione załączniki (odpis pozwu wraz z załącznikami dla strony przeciwnej oraz dowody z dokumentów wymienionych w pozwie).

Jeśli pismo procesowe jest pierwszym pismem w sprawie, powinno zawierać oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników oraz przedmiotu sporu, natomiast dalsze pisma – sygnaturę akt. Jeżeli strona jest reprezentowana przez pełnomocnika, do pozwu należy dołączyć również pełnomocnictwo.

Sądem właściwym do rozpoznania sprawy jest **sąd okręgowy**, bowiem jest on właściwy w przypadku spraw o prawa niemajątkowe, jak również dochodzone łącznie z nimi roszczenia majątkowe (art. 17 k.p.c.).

Osoba poszkodowana działaniami o **charakterze dyskryminującym** może ponadto:

- złożyć zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa na Policji/ do prokuratury, jeśli obok działań dyskryminujących, pracodawca dopuszcza się czynów zabronionych przez prawo karne;
- złożyć skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich, w przypadku naruszenia zasad równego traktowania przez organy władzy publicznej;
- zwrócić się do rządowych i pozarządowych organizacji zajmujących się przeciwdziałaniem dyskryminacji.

Wzór pozwu o ochronę dóbr osobistych → patrz Wzory pism (Wzór nr 5)

Podstawa prawna:

Kodeks cywilny, Kodeks postępowania cywilnego.

6

Czym jest dyskryminacja w miejscu pracy?

Dyskryminacja w miejscu pracy jest bezprawnym pozbawieniem lub ograniczeniem praw pracownika/pracownicy, a także jego/jej nierównym traktowaniem tylko i wyłącznie z powodu posiadanej przez niego/niej cechy prawnie chronionej (do których należy orientacja seksualna). Dyskryminacja w miejscu pracy jest zabroniona na mocy Kodeksu pracy. Zgodnie z nim jakakolwiek dyskryminacja w zatrudnieniu, bezpośrednia lub pośrednia jest niedopuszczalna.

Dyskryminacja bezpośrednia ma miejsce, gdy pracownik jest lub mógłby być traktowany w porównywalnej sytuacji mniej korzystnie niż inni pracownicy ze względu na określoną cechę, której przykładowy katalog obejmuje płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy (np. ½ etatu).

Z kolei do **dyskryminacji pośredniej** dochodzi, gdy na skutek pozornie neutralnego postanowienia, zastosowanego kryterium lub podjętego działania występują lub mogłyby wystąpić niekorzystne dysproporcje albo szczególnie niekorzystna sytuacja w zakresie nawiązania i rozwiązywania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych wobec wszystkich lub znacznej liczby pracowników należących do grupy wyróżnionej ze względu na jedną lub kilka przyczyn takich jak płeć, wiek, niepełnosprawność, rasa, religia, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkowa, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientacja seksualna, zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy, chyba że postanowienie, kryterium lub działanie jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne.

Za dyskryminację uważa się również:

- działanie polegające na zachęcaniu innej osoby do naruszania zasady równego traktowania w zatrudnieniu;
- zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności albo poniżenie lub upokorzenie pracownika (**molestowanie**);
- niepożądane zachowanie (fizyczne, werbalne, pozawerbalne) o charakterze seksualnym lub odnoszące się do płci pracownika, w szczególności stworzenie wobec niego zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery (**molestowanie seksualne**).

Według przepisów **Kodeksu pracy** pracownicy/pracownice powinni być oceniani na podstawie kryteriów dotyczących ich pracy, takich jak doświadczenie, kwalifikacja, zakres odpowiedzialności itp.

Pracownicy powinni być traktowani równo w zakresie:

- nawiązania i rozwiązania stosunku pracy,
- warunków zatrudnienia,
- awansowania,
- dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Z kolei **ustawa antydyskryminacyjna** udziela ochrony przed dyskryminacją osobom zatrudnionym na podstawie umów cywilnoprawnych (m.in. umowy o dzieło, umowy zlecenia, osoby prowadzące działalność gospodarczą).

Ustawa antydyskryminacyjna, podobnie jak Kodeks pracy zawiera definicję dyskryminacji bezpośredniej, pośredniej, molestowania oraz molestowania seksualnego.

7

Co może być uznane za dyskryminację w miejscu pracy ze względu na orientację seksualną?

Za dyskryminację w miejscu pracy ze względu na orientację seksualną mogą być uznane następujące zachowania:

- uzależnienie zatrudnienia od wcześniejszego ujawnienia swojej orientacji seksualnej;
- różne warunki zatrudnienia osoby o orientacji homoseksualnej i osoby o orientacji heteroseksualnej, które posiadają podobne doświadczenie, kwalifikacje zawodowe i umiejętności;
- zwolnienie z pracy bez uzasadnionej przyczyny po ujawnieniu homoseksualnej orientacji pracownika.

8

Czy mobbing jest rodzajem dyskryminacji?

Mobbing nie jest dyskryminacją. Mobbing to systematyczne i długotrwałe nękanie i zastraszanie dotyczące pracownika/pracownicy lub skierowane przeciwko niemu/niej. Zasadniczym celem lub skutkiem mobbingu jest poniżenie lub ośmieszenie danej osoby, izolowanie jej lub wyeliminowanie z zespołu współpracujących osób. Może on być stosowany zarówno przez pracodawcę jak również przez współpracowników i współpracownice. Warto pamiętać, że powyższe przesłanki mobbinu muszą być spełnione łącznie. Co więcej, mobbing nie odnosi się do określonej cechy chronionej (np. nie wynika on z czyjejś orientacji seksualnej), tylko najczęściej z niewłaściwych relacji w miejscu pracy.

Ponieważ mobbing jest długotrwałym i uporczywym działaniem, aby można było stwierdzić jego wystąpienie składające się na niego zachowania powinny wystąpić wielokrotnie.

W przypadku wystąpienia mobbingu istnieje możliwość wystąpienia do sądu z roszczeniem:

- o zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, jeżeli doszło do rozstroju zdrowia pracownika/pracownicy;
- o odszkodowanie w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę, jeżeli na skutek jego występowania doszło do rozwiązania umowy o pracę.

W sprawach dotyczących mobbingu, to na pracowniku/pracownicy spoczywa ciężar udowodnienia jego zaistnienia⁵.

Podstawa prawna:
Kodeks pracy.

9

Na co można liczyć jeśli dojdzie do dyskryminacji w miejscu pracy?

Zarówno na gruncie Kodeksu pracy, jak i ustawy antydyskryminacyjnej pracownikowi/pracownicy przysługuje prawo do **odszkodowania**.

Zgodnie z **Kodeksem pracy**, osoba która doznała dyskryminacji w zatrudnieniu ma prawo do

⁵ wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2005 r. (sygn. akt: II PK 112/06).

odszkodowania w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę. Przyznanie odszkodowania ma na celu wyrównanie poniesionej szkody materialnej, jak i niematerialnej, zatem powinno być rozumiane również jako zadośćuczynienie za poniesioną krzywdę.

Na gruncie **ustawy antydyskryminacyjnej** pracownikowi przysługuje prawo do dochodzenia roszczenia odszkodowawczego zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego (patrz pytanie nr 5).

Zarówno przepisy Kodeksu pracy, jak i ustawy antydyskryminacyjnej nie przewidują górnej wysokości takich odszkodowań, a jego wysokość zależy od okoliczności danej sprawy. Co ważne, wysokość odszkodowania powinna być przede wszystkim skuteczna, odstraszająca oraz proporcjonalna⁶.

W sprawie o dyskryminację możliwe jest również dochodzenie innych roszczeń (np. roszczenia o naruszenie dóbr osobistych) niezależnie od pozwu o wypłatę odszkodowania na gruncie Kodeksu pracy lub Ustawy antydyskryminacyjnej.

10

Jak udowodnić dyskryminację w miejscu pracy?

Zarówno w Kodeksie pracy, jak i w ustawie antydyskryminacyjnej istnieje zasada tzw. **odwróconego/przeniesionego ciężaru dowodu**. Oznacza to, że osoba dyskryminowana musi jedynie **uprawdopodobnić fakt naruszenia zasady równego traktowania**. Zgodnie z tą zasadą, osoba poszkodowana dyskryminacją musi potwierdzić, że sytuacja dyskryminacji miała miejsce oraz wykazać okoliczności wskazujące, że możliwym było wystąpienie danego zdarzenia. Z kolei to na podmiocie, któremu zarzucono naruszenie zasady równego traktowania spoczywa obowiązek udowodnienia, że nie doszło do dyskryminacji, i że w danej sytuacji kierował się obiektywnymi powodami.

⁶ wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2012 r. (sygn. akt: III PK 81/11).

To pracodawca musi udowodnić, że nie dyskryminował.

Podstawa prawna:

Artykuł 183b § 1 Kodeksu pracy, art.14 Ustawy antydyskryminacyjnej.

11

Jakie kroki należy podjąć w przypadku wystąpienia dyskryminacji w miejscu pracy?

W przypadku wystąpienia dyskryminacji rekomendujemy w pierwszej kolejności podjęcie próby polubownego rozstrzygnięcia sporu lub skorzystanie z postępowania pojednawczego. Jeżeli te kroki zawiodą, pozostaje postępowanie sądowe, które jest znacznie bardziej czasochłonne i angażujące emocjonalnie.

Polubowne rozstrzygnięcie sporu

Pierwszym krokiem w przypadku doznania dyskryminacji może być **próba polubownego rozstrzygnięcia sporu** z pracodawcą. W tym celu należy sporządzić tzw. pismo interwencyjne, w którym osoba, która doświadczyła naruszenia zasady równego traktowania określa swoje żądania (mogą nimi być możliwości przewidziane w art. 24 k.c. - patrz pytanie nr 5). Pismo może zostać skierowane zarówno do osoby, która dopuściła się naruszeń jak również do podmiotu nadrzędnego.

Postępowanie pojednawcze przed komisją pojednawczą

Kolejną możliwością jest **wszczęcie postępowania pojednawczego przed komisją pojednawczą**. Komisja pojednawcza jest powoływana wspólnie przez pracodawcę i zakładową

organizację związkową, a jeżeli u danego pracodawcy nie działa zakładowa organizacja związkowa – przez pracodawcę. **Komisja pojednawcza wszczyna postępowanie na wniosek pracownika zgłoszony na piśmie lub ustnie do protokołu.** Komisja ma za zadanie dążyć do tego, aby doszło do ugody w ciągu 14 dni od złożenia wniosku.

Zawarta ugoda powinna zostać wykonana przez pracodawcę. Jeżeli pracodawca uchyla się do jej wykonania, ugoda podlega wykonaniu zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego, po nadaniu jej przez sąd klauzuli wykonalności. W takim przypadku należy złożyć wniosek do rejonowego sądu pracy (w którego okręgu znajduje się siedziba pracodawcy) o nadanie takiej klauzuli, a także dołączyć do niego oryginał ugody. Sąd po zbadaniu sprawy wydaje postanowienie o nadaniu takiej klauzuli.

Jeżeli postępowanie przed komisją pojednawczą nie doprowadzi do zawarcia ugody, na żądanie pracownika/pracownicy, zgłoszone w terminie 14 dni od dnia zakończenia postępowania pojednawczego, przekaze ona sprawę do sądu pracy. Pracownikowi/pracownicy przysługuje również prawo wystąpienia do sądu pracy z żądaniem uznania ugody za bezskuteczną, jeżeli uważa, że narusza ona jego/jej słuszny interes.

Pozew do sądu pracy

W pozwie należy wskazać do jakiej formy dyskryminacji doszło (np. dyskryminacja bezpośrednia), opisać okoliczności zdarzenia, wskazać ze względu na którą tzw. cechę prawnie chronioną doszło do dyskryminacji (np. ze względu na orientację seksualną).

Wymagania formalne jakie powinien spełniać pozew - patrz pytanie nr 5

W sprawach z zakresu dyskryminacji w zatrudnieniu, powództwo wnosi się do sądu właściwego ze względu na siedzibę pozwanego lub ze względu na miejsce gdzie praca jest, była lub miała być wykonywana lub do sądu, w okręgu którego znajduje się zakład pracy.

Jeśli w postępowaniu dochodzi się jedynie **roszczeń materialnych** (pieniężnych), to pozew należy skierować do **sądu rejonowego** zgodnie z powyższymi wskazaniem. Jeżeli suma żądanego odszkodowania przekracza 75 000 zł, pozew należy skierować do sądu okręgowego.

Uwaga! W sytuacji, gdy osoba doświadczająca dyskryminacji poza roszczeniami materialnymi

żąda **roszczeń niematerialnych**, np. przeprosin, powództwo należy wytoczyć przed **sądem okręgowym**.

W postępowaniu sądowym dotyczącym dyskryminacji w zatrudnieniu **nie ma obowiązku uiszczania kosztów sądowych**, chyba, że kwota, jakiej domaga się tytułem odszkodowania (w tym zadośćuczynienia) przewyższa 50 000 złotych. Jeśli dochodzone roszczenie **przewyższa kwotę 50 000 złotych**, wówczas od wszystkich podlegających opłacie pism procesowych (w tym pozwu) pobiera się opłatę w wysokości 5% wartości przedmiotu sporu, czyli dochodzonych roszczeń.

Co więcej, w sprawach dotyczących kwestii **zatrudnienia** można złożyć skargę do Państwowej Inspekcji Pracy, która przeprowadzi kontrolę, zachowując anonimowość osoby składającej skargę, chyba że osoba wyrazi pisemną zgodę na ujawnienie swojej tożsamości.

Na gruncie **ustawy antidyskryminacyjnej** pracownik/pracownica ma prawo wystąpić przeciwko pracodawcy na drogę postępowania sądowego z powództwem o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania.

Wymagania odnośnie skonstruowania pozwu - patrz pytanie nr 5.

PRAWO KARNE

1

Jakie są prawa i obowiązki policji podczas kontroli?

Policjanci/policjantki podczas kontroli (np. na ulicy, w pociągu, samochodzie) mają prawo:

- legitymować osoby w celu ustalenia tożsamości;
- zatrzymać osobę, co do której istnieje podejrzenie popełnienia przestępstwa;
- dokonać kontroli osobistej;
- w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego przeglądać zawartość bagaży i sprawdzać ładunek w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego.

Policjant/policjantka przystępując do kontroli ma obowiązek podać podstawę prawną i przyczynę podjęcia kontroli oraz swój stopień, imię i nazwisko. Powinny one zostać przekazane w taki sposób, by było możliwe ich swobodnie odnotowanie. Policjant/policjantka w cywilu (nie mający/nie mająca na sobie munduru) dodatkowo mają obowiązek okazać legitymację służbową i umożliwić odnotowanie zawartych w niej danych.

Kontrolę osobistą powinna przeprowadzać osoba tej samej płci co osoba kontrolowana, w miejscu niedostępnym w czasie wykonywania kontroli dla osób postronnych.

Po zakończeniu wykonywania czynności osoba poddana kontroli powinna zostać poinformowana ustnie o prawie złożenia zażalenia na sposób przeprowadzenia kontroli. W przypadku chęci złożenia zażalenia musi być ono odnotowane na piśmie.

W razie niepodporządkowania się poleceniom organów Policji mogą zostać zastosowane następujące środki przymusu bezpośredniego: fizyczne, techniczne i chemiczne środki służące do obezwładniania, pałki służbowe, wodne środki obezwładniające, psy i konie służbowe, pociski niepenetracyjne, miotane z broni palnej. Policja może stosować jedynie środki przymusu bezpośredniego odpowiadające potrzebom wynikającym z zaistniałej sytuacji i niezbędne do osiągnięcia podporządkowania się wydanym poleceniom.

Czynności dokonywane przez Policję powinny być wykonywane w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby, wobec której zostają podjęte.

Na sposób prowadzenia kontroli można złożyć zażalenie do właściwego miejscowo prokuratora (np. gdy kontrola miała miejsce w parku w Ciechanowie, a policjanci w trakcie kontroli obrażali kontrolowaną osobę ze względu na jej orientację seksualną, naruszając jej dobra osobiste, zażalenie należy wnieść do Prokuratora Rejonowego w Ciechanowie).

Wzór skargi na funkcjonariusza/funkcjonariuszkę Policji → patrz Wzory pism (Wzór nr 6)

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U.1990 nr 30, poz. 179 z późn. zm.).

2

Jakie znaczenie ma tryb ścigania przestępstwa dla czynności podejmowanych przez organy ścigania?

Podejmowane czynności uzależnione są od trybu ścigania.

Przestępstwa ścigane z urzędu np.

art. 148 k.k.	<i>zabójstwo</i>
art. 157 k.k.	<i>średni uszczerbek na zdrowiu</i>
art. 197 k.k.	<i>zgwałcenie</i>
art. 207 k.k.	<i>znęcanie</i>
art. 278 k.k.	<i>kradzież</i>

Przestępstwa ścigane na wniosek np.

art. 157 § 5 k.k.	<i>średni uszczerbek na zdrowiu na szkodę osoby najbliższej</i>
art. 160 § 3 k.k.	<i>nieumyślne narażenie na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia</i>
art. 161 § 1 i 2 k.k.	<i>narażenie na zarażenie wirusem HIV, chorobą weneryczną, zakaźną, nieuleczalną lub zagrażającą życiu</i>
art. 190 k.k.	<i>groźba karalna</i>
art. 278 § 4 k.k.	<i>kradzież na szkodę osoby najbliższej</i>

Przestępstwa prywatnoscargowe np.

art. 212 k.k.	<i>zniesławienie</i>
art. 216 k.k.	<i>zniewaga</i>
art. 217 k.k.	<i>naruszenie nietykalności cielesnej</i>

Zasadą jest ściganie przestępstw z urzędu. Organy ścigania (najczęściej Policja, prokuratura) po uzyskaniu informacji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa mają obowiązek podjąć działania służące zweryfikowaniu tej informacji, zebraniu i zabezpieczeniu materiału dowodowego. W przypadku wystąpienia przestępstw publicznoskargowych uprawniony do sporządzenia lub zatwierdzenia oraz wniesienia aktu oskarżenia do sądu jest oskarżyciel publiczny – prokurator. Więcej informacji o składaniu zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa (patrz pytanie nr 3).

W przypadku **przestępstw ściganych na wniosek** prowadzenie postępowania przez Policję/prokuraturę zależne jest od zgody pokrzywdzonego/pokrzywdzonej (**złożenia wniosku**

o ściganiu). Jeśli organy ścigania dowiedziały się o możliwości popełnienia przestępstwa, zanim dotarł do nich wniosek o ściganie, podejmują jedynie czynności zabezpieczające materiał dowodowy niecierpiący zwłoki – np. zabezpieczają ślady obuwia na podłożu, zaś dalsze czynności mogą być prowadzone dopiero po otrzymaniu wniosku. Po wniesieniu takiego wniosku postępowanie toczy się z urzędu (tak jak przestępstwa publicznoskargowe). Jeśli zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa składa osoba, która nie jest pokrzywdzona w sprawie, wszczęcie postępowania karnego będzie uzależnione do uzyskania wniosku o ściganie bezpośrednio od pokrzywdzonego/pokrzywdzonej.

Wzór wniosku o ściganie → patrz *Wzory pism (Wzór nr 7)*

Postępowanie prywatnoskargowe – w tym przypadku inicjatywa ścigania i oskarżenia sprawy należy do osoby pokrzywdzonej, która samodzielnie wnosi i popiera akt oskarżenia, który może być sporządzony samodzielnie (nie ma obowiązku sporządzenia go przez adwokata/radcę prawnego). Taki tryb postępowania w przypadku przestępstw z oskarżenia prywatnego jest uzasadniony często stosunkowo niewielkim stopniem społecznego niebezpieczeństwa i wymierzanie sprawcy kary wbrew woli osoby pokrzywdzonej nie leży w interesie społecznym¹. Niezależnie od woli osoby pokrzywdzonej, prokurator ma prawo ingerencji w ściganie przestępstw prywatnoskargowych jeśli leży to w „interesie społecznym”. Prokurator może zarówno wszcząć takie postępowanie, jak i wstąpić do już toczącego się postępowania. W takiej sytuacji dochodzi do zmiany trybu ścigania przestępstwa z prywatnoskargowego na przestępstwo ścigane z urzędu. Kodeks postępowania karnego nie zawiera definicji „interesu społecznego”, a co za tym idzie, nie zawsze wiadomo kiedy będziemy mieli do czynienia z przestępstwem, którego popełnienie będzie wystarczającym uzasadnieniem dla prokuratora aby je wszcząć lub do niego wstąpić. Przyjmuje się, że ogólną okolicznością, która przemawia za jego wystąpieniem jest popełnienie przez sprawcę takiego przestępstwa prywatnoskargowego, którym jest zainteresowany nie tylko pokrzywdzony ale również ogół społeczeństwa².

W październiku 2012 r. Prokurator Generalny wskazał wytyczne odnośnie obejmowania przez prokuratorów ściganiem z urzędu przestępstw prywatnoskargowych, których celem było m.in.

¹ A.Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1984.

² M.Czekaj, *Ingerencja prokuratora w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 7-8, s. 48.

ujednocienie praktyki w tym zakresie³. Zgodnie z nimi prokuratorzy oceniając czy występuje „interes społeczny” uzasadniający ściganie przestępstwa prywatnoskargowego z oskarżenia publicznego powinni wziąć pod uwagę przede wszystkim:

- okoliczności odnoszące się do osoby pokrzywdzonej, w tym zwłaszcza jej zdolność do realizacji uprawnień w zakresie oskarżenia prywatnego, uwzględniając w szczególności nieporadność z uwagi na wiek, chorobę, kalectwo, zależność od sprawcy i szczególnie trudną sytuację życiową;
- okoliczności odnoszące się do strony podmiotowej (szczególna złośliwość) i przedmiotowej czynu (działanie w miejscu publicznym, poważny rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa) oraz charakteryzujące sprawcę (jego właściwości i warunki osobiste);
- konieczność kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa i poczucia, że organy państwowe stanowczo reagują na drastyczne przypadki łamania prawa. Okoliczności te nie muszą występować łącznie.

Przykładem ilustrującym zastosowanie wytycznych Prokuratora Generalnego jest popełnianie przez sprawców przestępstw motywowanym nienawiścią (m.in. ze względu na orientację seksualną). Więcej informacji na temat przestępstw motywowanych nienawiścią (patrz - Rozdział VII).

Wzór aktu oskarżenia oskarżyciela prywatnego → patrz *Wzory pism* (Wzór nr 8)

3

Jak poinformować organy ścigania o popełnionym przestępstwie?

Zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa można złożyć ustnie lub pisemnie na

³ dostępne na stronie <http://www.pg.gov.pl/aktualnosci-prokuratury-generalnej/przestepstwa-prywatnoskargowe-wytyczne-prokuratora-generalnego-2-566.html> (stan na dzień 31.12.2014 r.).

Policji lub w prokuraturze.

W przypadku osobistej wizyty w jednostce Policji lub prokuratury osoba zgłaszająca popełnienie przestępstwa zostanie przesłuchana, a jej zeznania umieszczone w protokole, który po przeczytaniu i wniesieniu poprawek (jeśli będą potrzebne) powinien zostać podpisany. Składając zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa (ustnie lub pisemnie) należy wskazać informacje, które pomogą Policji lub prokuraturze szybko zidentyfikować sprawcę, takie jak: miejsce zdarzenia, jego świadkowie lub inne dowody. Do zadań organów ścigania należy dokonanie czynności weryfikujących złożone zeznania i umożliwiających zebranie materiału dowodowego. Jeżeli osoba zgłaszająca przestępstwo posiada ograniczone informacje o przebiegu zdarzenia czy sprawcy, do zadań organów ścigania należy podjęcie działań zmierzających do zebrania potrzebnego materiału dowodowego.

Podczas przesłuchania osoba zgłaszająca musi zostać poinformowana o przysługujących jej prawach i obowiązkach⁴.

Po zakończeniu postępowania osoba zawiadamiająca o przestępstwie musi być o tym fakcie poinformowana oraz pouczone o przysługujących jej uprawnieniach.

Odmowa przyjęcia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa jest działaniem sprzecznym z prawem.

Wzór zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa → patrz Wzory pism (Wzór nr 9)

⁴ wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym: <http://isap.sejm.gov.pl/Details5ervelet?id=WDU20140000739> (stan na dzień 31.12.2014 r.).

4

Kim jest pokrzywdzony?

Pokrzywdzonym jest osoba (osoba fizyczna), jak też np. przedsiębiorstwo (osoba prawna), którego/której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo.

By stać się osobą pokrzywdzoną, musi dojść do naruszenia indywidualnego, chronionego prawem dobra, takiego jak zdrowie, cześć, nietykalność cielesna czy wolność seksualna. Należy pamiętać, że dla uznania za osobę pokrzywdzoną wystarczy samo zagrożenie naruszeniem dobra prawnego przez sprawcę.

Za osobę pokrzywdzoną uznaje się także osobę, która poniosła szkodę majątkową, czyli gdy ucierpiał jej majątek (np. w skutek dokonania jego kradzieży), czy też osobę, która w związku z doznanymi obrażeniami ciała musiała ponieść koszty leczenia, ale także gdy zostało naruszone jej dobro osobiste np. dobre imię. W związku z uzyskaniem statusu pokrzywdzonego/pokrzywdzonej, takiej osobie przysługuje szereg praw, w tym branie aktywnego udziału w prowadzonym postępowaniu, jak również m.in. żądanie przeprowadzenia dowodów, dopuszczenie do udziału w ich przeprowadzaniu, czy przeglądanie akt sprawy.

5

Jakie są etapy postępowania karnego?

Postępowanie karne składa się z dwóch faz. Pierwszą z nich jest **postępowanie przygotowawcze** prowadzone przez Policję/prokuraturę, drugą zaś, rozpoczęte od wniesienia aktu oskarżenia **postępowanie sądowe**.

Postępowanie przygotowawcze

Każda osoba ma prawo i społeczny obowiązek złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Zawiadomienie takie można złożyć ustnie lub pisemnie w komendzie Policji lub prokuraturze. W przypadku złożenia zawiadomienia osobiście, sporządzany jest protokół, który należy podpisać po uprzednim zapoznaniu się z jego treścią – może być on odczytany przez funkcjonariusza/ funkcjonariuszkę lub można go samodzielnie przeczytać. Szczegółowe informacje na ten temat - patrz pytanie nr 3.

Co do zasady otrzymanie przez Policję lub prokuraturę nawet anonimowej informacji o popełnieniu przestępstwa, powinno spowodować podjęcie czynności weryfikacyjnych, nazywanych postępowaniem sprawdzającym, które może trwać maksymalnie 30 dni.

Postępowanie przygotowawcze może być prowadzone w formie dochodzenia lub śledztwa. Śledztwo jest podstawową formą prowadzenia postępowania przygotowawczego i dotyczy przestępstw poważniejszych niż dochodzenie. Po zakończeniu postępowania przygotowawczego osoba zgłaszająca popełnienie przestępstwa powinna zostać poinformowana o jego wyniku.

W przypadku wydania postanowienia o umorzeniu postępowania (np. na skutek nie wykrycia sprawcy) lub o odmowie wszczęcia śledztwa/dochodzenia (np. w przypadku niestwierdzenia popełnienia przestępstwa) przysługuje możliwość złożenia zażalenia w terminie 7 dni od dnia otrzymania postanowienia do prokuratury, która wydała takie postanowienie.

Postępowanie sądowe

W przypadku stwierdzenia popełnienia przestępstwa i zgromadzenia materiału dowodowego umożliwiającego zidentyfikowanie sprawcy prokurator wnosi do sądu **akt oskarżenia**. Rozpoczyna to etap postępowania sądowego, które przebiega w dwóch instancjach (inaczej – dwóch etapach). W trakcie postępowania sąd przeprowadza dowody – przedstawione w akcie oskarżenia jak również wnioskowane przez strony lub z urzędu. **Należy pamiętać, że od lipca 2015 r. sąd z urzędu nie będzie podejmował czynności, tj. oskarżyciel i oskarżony muszą wykazać się inicjatywą dowodową w postępowaniu.**

Od wyroku sądu pierwszej instancji przysługuje **apelacja**. W tym celu w ciągu 7 dni od wydania wyroku, należy złożyć wniosek do sądu, który go wydał o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia. Po jego otrzymaniu zainteresowana osoba ma 14 dni na wniesienie apelacji. Orzeczenie drugiej instancji jest prawomocne od dnia jego wydania.

6

Jak uzyskać pomoc w postępowaniu przygotowawczym oraz w postępowaniu sądowym?

Osoba pokrzywdzona w trakcie postępowania karnego (zarówno postępowania przygotowawczego jak i postępowania sądowego) może skorzystać z pomocy pełnomocnika tj. osoby której zadaniem jest reprezentowanie osoby pokrzywdzonej, zwanej inaczej stroną postępowania. Funkcję pełnomocnika może pełnić wyłącznie osoba będąca adwokatem lub radcą prawnym. Pełnomocnik posiada takie same uprawnienia jak osoba, w imieniu której występuje w postępowaniu.

Pełnomocnik nie może zastąpić reprezentowanej przez siebie osoby podczas przesłuchania - przesłuchiwana jest zawsze osoba wezwana przez Policję, prokuraturę czy sąd. W przesłuchaniu może natomiast uczestniczyć pełnomocnik, by konsultować z nim sprawy związane z przesłuchaniem lub by przesłuchiwana osoba czuła się bezpieczniej.

Pełnomocnik może być ustanowiony:

- z własnego wyboru tj. osoba pokrzywdzona wybiera danego adwokata/ adwokatkę lub radcę prawnego/radczyńnię prawną; w takiej sytuacji ponosi ona samodzielnie koszty związane z udzielaną jej pomocą prawną;

- z urzędu, co wymaga złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu do sądu (w trakcie postępowania przygotowawczego wniosek składa się za pośrednictwem prokuratury); we wniosku należy wykazać, że strona nie jest w stanie ponieść samodzielnie kosztów pełnomocnika bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny (pojęcie rodziny nie jest zdefiniowane w prawie polskim, co oznacza, że za rodzinę należy uznać wszystkie osoby z którymi łączy poszkodowaną osobę więzy emocjonalno-społeczno-gospodarcze, np. żona, mąż, partner, partnerka wraz lub bez dzieci). Ponieważ sam wniosek może być niewystarczający, należy wraz z nim przedstawić dowody wskazujące konieczność wyznaczenia pełnomocnika z urzędu np. informację o wynagrodzeniu, informację/zaświadczenie o korzystaniu z pomocy psychologicznej (m.in. gdy dana osoba z uwagi na swoją sytuację życiową korzysta z terapii psychologicznej, a popełnione przestępstwo spowodowało tę konieczność).

Pełnomocnictwo do reprezentowania osoby pokrzywdzonej może zostać odwołane wraz z jego wypowiedzeniem przez zainteresowaną osobę (w przypadku pełnomocnika z wyboru) lub po jego wypowiedzeniu przez zainteresowaną osobę i zgłoszeniu do sądu wniosku o wyznaczenie innego pełnomocnika, co jednak wymaga wskazania przyczyny uzasadniającej zmianę (w przypadku, gdy został ustanowiony pełnomocnik z urzędu).

Sąd może także ze swojej inicjatywy, z uwagi na brak okoliczności, które uzasadniały jego ustanowienie odwołać ustanowionego pełnomocnika. W takim przypadku obowiązek zastępowania strony przez pełnomocnika trwa jeszcze przez dwa tygodnie.

W przypadku osoby niebędącej stroną postępowania karnego – np. świadka, może ona także ustanowić swojego pełnomocnika, jednak tylko w sytuacji gdy wymagają tego jej interesy w toczącym się postępowaniu. Sąd, a w postępowaniu przygotowawczym – prokurator mogą odmówić dopuszczenia do udziału w czynnościach pełnomocnika osoby niebędącej stroną, jeżeli uznają, że nie wymaga tego obrona jej interesów. W tej sytuacji na etapie postępowania przygotowawczego możliwe jest złożenie zażalenia, natomiast decyzja ta nie podlega zaskarżeniu na etapie postępowania sądowego.

Podobne uprawnienia odnośnie pełnomocnika przysługują osobie podejrzanej/oskarżonej - może ona ustanowić obrońcę z wyboru (pokrywając koszty udzielonej pomocy samodzielnie) lub złożyć wniosek do sądu (w postępowaniu przygotowawczym za pośrednictwem prokura-

tora) o wyznaczenie obrońcy z urzędu. We wniosku tym powinna wykazać niemożność samodzielnego poniesienia kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędego utrzymania siebie i rodziny.

Od czerwca 2015 r. poza adwokatem/adwokatką obrońcą może być również radca prawny/radczyjni prawna.

W sytuacji gdy osobą oskarżoną jest osoba nieletnia, głucha, niema lub niewidoma, musi ona mieć obrońcę.

Podobnie obowiązek posiadania obrońcy obowiązuje w przypadku postępowania przed sądem okręgowym jako sądem pierwszej instancji, jeżeli zarzucanym czynem jest zbrodnia lub osoba oskarżona jest pozbawiona wolności. Wymóg obligatoryjnej obrony w tego typu sprawach został wprowadzony ze względu na **wagę sprawy**. Prezes sądu, który rozpatruje daną sprawę (inicjatywa osoby oskarżonej nie jest wymagana), z urzędu wyznacza takiego obrońcę, jeśli oskarżony nie posiada obrońcy z wyboru.

W każdym przypadku (niezależnie czy wnioskodawcą była osoba pokrzywdzona, czy też oskarżona) na postanowienie o odmowie przyznania obrońcy z urzędu nie przysługuje zażalenie.

Wzór wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu → patrz Wzory pism (Wzór nr 10)

7

Kiedy można wnioskować o zwolnienie od opłaty przy wnoszeniu pisma procesowego, a kiedy o zwolnienie od kosztów postępowania karnego?

Złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa jest wolne od opłat.

W przypadku oskarżenia prywatnego do aktu oskarżenia należy dołączyć dowód wniesienia opłaty, która aktualnie wynosi 300 zł⁵.

Zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu karnym może dotyczyć:

- tylko opłaty podlegającej uiszczeniu przy wnoszeniu pisma procesowego (np. prywatnego aktu oskarżenia);
- kosztów sądowych w całości lub w części – tak od opłat, jak i od wydatków (np. należności biegłych, doręczanie wezwań i innych pism) poniesionych przez Skarb Państwa w związku z procesem od chwili wszczęcia postępowania.

Zwolnienie od kosztów sądowych może nastąpić przed rozpoczęciem postępowania, jak również w orzeczeniu kończącym postępowanie w danej sprawie.

W przypadku **braku możliwości** uiszczenia opłaty przy wnoszeniu pisma procesowego (np. aktu oskarżenia) należy wraz z nim złożyć **wniosek o zwolnienie od opłaty w całości lub części**. Należy w nim wykazać przesłanki zwolnienia (czyli wykazać, że ze względu na sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów ich zapłacenie byłoby zbyt uciążliwe), sąd obligatoryjnie zwalnia taką osobę od uiszczenia opłaty.

⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 maja 2003 r. w sprawie wysokości zryczałtowanej równowartości wydatków w sprawach z oskarżenia prywatnego (Dz.U.2003, nr 104, poz. 980).

Natomiast zwolnienie **od kosztów sądowych** w całości lub w części następuje w orzeczeniu kończącym postępowanie, w którym sąd określa kto i w jakiej wysokości obowiązany jest do poniesienia kosztów związanych z toczącym się postępowaniem. Jest ono fakultatywne.

Na koszty sądowe w sprawach karnych składają się opłaty oraz wydatki poniesione przez Skarb Państwa od momentu wszczęcia postępowania. Koszty sądowe stanowią część kosztów procesu obok uzasadnionych wydatków stron (w tym z tytułu ustanowienia obrońcy lub pełnomocnika).

Przepisy dotyczące zwolnienia od kosztów sądów w procesie karnym regulują art. 623-625 k.p.k.

Podstawa prawna:

Ustawa z dnia 23 czerwca 1973 r. o opłatach w sprawach karnych (Dz.U.1983 nr 49, poz. 223 z późn. zm.).

Wzór wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych → patrz Wzory pism (Wzór nr 11)

PRZESTĘPSTWA
Z NIENAWIŚCI/
MOTYWOWANE
UPRZEDZENIAMI

1

Czym są przestępstwa z nienawiści (motywowane uprzedzeniami) ze względu na orientację seksualną?

W polskich przepisach prawnych brak jest definicji przestępstwa z nienawiści. Dlatego najczęściej używaną jest definicja przyjęta przez Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Zgodnie z nią jest nim każde przestępstwo, w wyniku którego ofiara, lokal lub inny cel przestępstwa są dobierane ze względu na ich **faktyczne** lub **domniemane** powiązanie, przynależność, członkostwo lub udzielanie wsparcia grupie, która może być wyróżniona na podstawie cech charakterystycznych wspólnych dla jej członków, jak faktyczna lub domniemana rasa, narodowość lub pochodzenie etniczne, język, kolor skóry, religia, płeć, wiek, niepełnosprawność fizyczna lub psychiczna, orientacja seksualna lub inne cechy.

Przedmiotem zachowania sprawcy w przypadku przestępstwa z nienawiści nie jest indywidualnie określona osoba ale jej cecha, charakteryzująca ją jako inną, obcą, należącą do grupy wrogiej sprawcy (rzeczywiście czy też w mniemaniu sprawcy)¹.

Do najczęściej występujących w Polsce przestępstw z nienawiści ze względu na orientację seksualną należą m.in.: przemoc fizyczna w stosunku do osoby o orientacji homoseksualnej (potracanie, kopanie, pobicie, szarpanie) oraz przemoc psychiczna seksualną (zaczepki, agresja słowna, obrażanie, poniżanie, ośmieszanie).

¹ por. A. Szul-Szywała, Przestępstwa z nienawiści w polskim prawie karnym, (w:) A. Lipowska-Teutsch, E. Ryłko (red.), Przemoc motywowana uprzedzeniami, Kraków 2007r.

2

Jakie są prawne możliwości ochrony w sytuacji doświadczenia przestępstw z nienawiści ze względu na orientację seksualną?

Polskie prawodawstwo nie posiada osobnej regulacji prawnej dotyczącej przestępstw z nienawiści. Przepisy odnoszące się do zachowań motywowanych nienawiścią można więc odnaleźć w różnych częściach Kodeksu karnego, jednak penalizują one jedynie zachowania motywowane uprzedzeniami rasowymi, wyznaniowymi (lub bezwyznaniowymi), narodowymi i etnicznymi. W takiej sytuacji osoba pokrzywdzona przestępstwem może powołać się na treść art. 119 § 1 k. k. (stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej), art. 256 § 1 (propagowanie faszyzmu lub innego ustroju totalitarnego lub nawoływanie do nienawiści) oraz art. 257 k. k. (znieważanie grupy ludności lub poszczególnej osoby). Ponieważ żaden z przytoczonych przepisów nie odnosi się wprost do orientacji seksualnej, oznacza to, że w kwalifikacji prawnej czynu (czyli określeniu jakie przepisy Kodeksu karnego on narusza) nie będzie mógł zostać uwzględniony jego dyskryminujący charakter, a poszkodowana osoba będzie mogła skorzystać jedynie z ochrony przewidzianej dla podstawowego typu przestępstwa.

Ponieważ w Kodeksie karnym nie uwzględniono bezpośredniej ochrony przed przestępstwami motywowanymi nienawiścią ze względu na orientację seksualną, przy wymierzaniu kary konieczne jest uwzględnienie przez sąd nienawistnej motywacji sprawy. W przypadku jej wykazania przed sądem, sprawcy może zostać wymierzona surowsza kara (w granicach przewidzianych przez dany przepis) niż sprawcy, który przy popełnianiu przestępstwa nie kierował się homofobicznymi uprzedzeniami. Niestety często brak istnienia „orientacji seksualnej” w katalogu cech prawnie chronionych skutkuje nieuwzględnieniem motywacji sprawcy już na etapie gromadzenia materiału dowodowego przez organy ścigania.

Motywacja sprawcy przestępstwa jest jedną z najważniejszych podmiotowych przesłanek odpowiedzialności karnej, która wpływa na ocenę społecznej szkodliwości czynu, a także jest okolicznością mającą znaczenie przy wymierzaniu sprawcy kary. Bezwzględnie należy zadbać o jej uwzględnienie w postępowaniu przygotowawczym i sądowym.

SŁOWNNIK POJĘĆ

MAŁOLETNI

W rozumieniu prawa cywilnego osoba, która nie ukończyła 18 lat, czyli osoba, która nie uzyskała pełnoletności. Małoletni, w zależności od wieku, nie ma albo ma, ale w ograniczonym stopniu zdolność do czynności prawnych.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ SOLIDARNA

Polega na tym, że każdy ze współdłużników odpowiada za całość długu, a wierzyciel może dochodzić całości lub części długu od wszystkich dłużników łącznie, od jednego z nich albo od każdego z osobna. Zaspokojenie wierzyciela przez jednego lub niektórych współdłużników zwalnia z odpowiedzialności pozostałych.

ODSZKODOWANIE

Pieniężna równowartość szkody majątkowej (np. zniszczenie mienia, uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia) poniesionej przez poszkodowaną osobę w wyniku określonego zdarzenia. Ma na celu wyrównanie powstałej szkody.

OSOBA NAJBLIŻSZA

W myśl art. 115 § 11 Kodeksu karnego to małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba w stosunku przysposobienia, jej małżonek lub osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

OSOBA WE WSPÓLNYM POŻYCIU

Konkubent lub konkubina.

POKREWIEŃSTWO

Powiązanie wynikające z więzów krwi:

- w linii prostej – pochodzenie jednej osoby od drugiej lub też od wspólnego przodka, np. ojciec – syn, matka – córka, dziadek – wnuk, babcia – prawnuczka;
- w linii bocznej – osoby pochodzące od wspólnego przodka, niespokrewnione w linii prostej np. brat – siostra, wujek – bratanica.

POWINOWACTWO

Stosunek prawny łączący jednego małżonka z krewnymi drugiego małżonka, np. synowa – teść. Trwa nawet po ustaniu małżeństwa.

POWÓD

Osoba, która występuje z powództwem, w celu ochrony swoich praw.

POZWANY

Osoba, wobec której powód kieruje swoje powództwo.

PRZEDSTAWICIEL USTAWOWY

Osoba dokonująca czynności prawnych w imieniu innej osoby, niemogącej działać osobiście ze względu na brak, bądź też trwale lub przejściowe ograniczenie zdolności do dokonywania przez tę osobę czynności prawnych. Przykładowo, rodzic jest przedstawicielem ustawowym małoletniego dziecka.

PRZYSPOSOBIENIE

Popularnie określane jako adopcja; formalny akt sądu rodzinnego wydany w postaci orzeczenia, który ustanawia prawny stosunek pokrewieństwa pomiędzy przysposabiającym (adoptującym), a przysposobionym (adoptowanym). Tym samym powstaje relacja rodzic(e) – dziecko.

WARTOŚĆ PRZEDMIOTU SPORU

W sprawach o roszczenie pieniężne wskazana w pozwie kwota pieniężna w złotych polskich.

WIERZycIEL

Osoba, która może żądać od dłużnika spełnienia świadczenia.

WSTĘPNY

Przedstawiciel poprzedniego pokolenia; krewny w linii prostej, np. matka, ojciec, babcia czy dziadek.

ZADOŚĆUCZYNIENIE

Pieniężna rekompensata szkody niemajątkowej (np. cierpienie fizyczne bądź psychiczne) poniesionej przez poszkodowaną osobę w wyniku określonego zdarzenia. Podstawą roszczenia jest subiektywne poczucie doznania krzywdy przez poszkodowaną osobę. Ma na celu złagodzenie negatywnych przeżyć.

ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH

Możność nabywania praw oraz zaciągania zobowiązań własnym działaniem oraz we własnym imieniu. Pełną zdolność do czynności prawnych mają osoby fizyczne, które osiągnęły pełnoletność. Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają osoby fizyczne, które ukończyły 13 lat oraz osoby ubezwłasnowolnione częściowo. Z kolei osoby fizyczne, które nie ukończyły 13 lat oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie nie mają zdolności do czynności prawnych.

ZDOLNOŚĆ PRAWNA

Zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków. Osoby fizyczne nabywają zdolność prawną z chwilą urodzenia (taką zdolność ma również zgodnie z Kodeksem cywilnym dziecko już poczęte, ale nienarodzone, o ile urodzi się żywe), natomiast tracą ją dopiero z chwilą śmierci.

ZSTĘPNY

Osoba reprezentująca kolejne pokolenie; krewny w linii prostej, np. dziecko, wnuk, prawnuk.

WZORY PISM

1

Wzór testamentu holograficznego

_____ (miejsowość i data)

Ja niżej podpisany/podpisana (imię i nazwisko), syn/córka (imiona i nazwiska rodziców), zamieszkały/zamieszkała w (nazwa miejscowości) przy ulicy _____, urodzony/urodzona _____ legitymujący się/legitymująca się dowodem osobistym nr _____, świadomy/świadoma podejmowanej czynności i bez przymusu oświadczam, że na wypadek mojej śmierci pozostawiam niniejszy testament i czynię swoimi spadkobiercami:

- 1) mojego syna/córkę (imię i nazwisko) w 1/2 części mojego majątku.
- 2) partnera/partnerkę (imię i nazwisko), urodzonego/urodzoną _____, legitymującego się/legitymującą się dowodem osobistym nr _____ 1/2 części mojego majątku.

Jednocześnie mojej siostrze _____, urodzonej w dniu _____, nr dowodu _____ zapisuje całą moją kolekcję monet i znaczków.

(własnoręczny podpis)

Pamiętaj! Cała treść testamentu musi być sporządzona własnoręcznie.

2

Wzór pełnomocnictwa

_____ (miejsowość i data)

Pełnomocnictwo

Ja, niżej podpisany/podpisana _____ (imię i nazwisko), działając w imieniu własnym, zamieszkały/zamieszkała _____ (adres) legitymujący/legitymująca się dowodem osobistym nr _____, wydany przez _____, nr PESEL _____ niniejszym udzielam pełnomocnictwa _____ (imię i nazwisko), zamieszkałego/zamieszkałą _____ (adres), legitymującego/legitymującą się dowodem osobistym nr _____ wydany przez _____ do _____ (wymienić zakres upoważnienia np. występowania w moim imieniu itp.)

(podpis osoby udzielającej pełnomocnictwa)

3

Wzór pełnomocnictwa administracyjnego

_____ (miejsowość i data)

Pełnomocnictwo

Ja, niżej podpisany/podpisana _____ (imię i nazwisko), działając w imieniu własnym, zamieszkały/zamieszkała _____ (adres) legitymujący/legitymująca się dowodem osobistym nr _____ wydanym przez _____, nr PESEL _____ niniejszym udzielam pełnomocnictwa _____ (imię i nazwisko), zamieszkałego/zamieszkałą _____ (adres), legitymującego/legitymującą się dowodem osobistym nr _____ wydanym przez _____ do reprezentowania mnie przed organami administracji w sprawie _____ (opis sprawy, np. złożenie wniosku o wydanie dowodu osobistego; w sprawie o zameldowanie; w sprawie o wydanie pozwolenia na budowę; dobrze jest podać także sygnaturę sprawy, gdy sprawa jest już w toku).

(podpis osoby udzielającej pełnomocnictwa)

4

Wzór upoważnienia do udzielania informacji zdrowotnej

imię i nazwisko pacjenta/pacjentki
adres zamieszkania
nr dowodu osobistego

Oświadczenie

Upoważniam Pana/Panią _____ (imię i nazwisko) zamieszkałego/zamieszkałą _____ (adres), legitymującego/legitymującą się dowodem osobistym nr _____ wydanym przez _____, nr tel. _____ do uzyskiwania informacji o stanie mojego zdrowia i udzielonych świadczeniach zdrowotnych oraz do uzyskiwania dokumentacji medycznej dotyczącej mojego stanu zdrowia oraz udzielonych świadczeń zdrowotnych.

(podpis)

5

Wzór pozwu o ochronę dóbr osobistych

_____ (miejsowość, data)

Sąd Okręgowy (nazwa i adres sądu)

Pozwany/ pozwana: (imię i nazwisko, adres)

Powód/ powódka: (imię i nazwisko, adres)

Wartość przedmiotu sporu: _____

Pozew o ochronę dóbr osobistych

Niniejszym, na podstawie art. 23 i 24 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93) w imieniu własnym wnoszę o:

1. Zasądzenie od pozwanego/pozwanej na rzecz powoda/powódki kwoty w wysokości _____ zł (słownie: _____) tytułem zadośćuczynienia związanego z naruszeniem przez pozwanego/pozwaną dóbr osobistych powoda/powódki;
2. Zobowiązanie pozwanego/pozwanej do złożenia oświadczenia po uprawomocnieniu się postanowienia w najbliższym wydaniu _____ (nazwa gazety), na stronie pierwszej, w którym to oświadczeniu pozwany/pozwana przeprosza powoda/powódkę za rozpowszechnianie treści zawierających nieprawdziwe informacje naruszające dobra osobiste powoda/powódki, które zostały umieszczone _____ (np. na stronie internetowej);
3. Dopuszczenie dowodu z dokumentu urzędowego w postaci _____ (wskazać dokument);
4. Dopuszczenie dowodu z dokumentu prywatnego w postaci _____ (wskazać dokument);
5. Wezwanie i przesłuchanie w charakterze świadka _____ (imię i nazwisko), zamieszkałego/zamieszkałą _____ (adres), na okoliczność naruszenia przez pozwanego/pozwaną dóbr osobistych powoda/powódki poprzez _____ (wskazać sposób naruszenia dobra osobistego);
6. Zasądzenia od pozwanego/pozwanej na rzecz powoda/powódki zwrotu kosztów postępowania - według norm przepisanych.

Uzasadnienie

(Należy opisać wszelkie mające miejsce zdarzenia, które są przedmiotem niniejszego pozwu wraz z poparciem ich dowodami, których dopuszczenie było wnioskowane powyżej.)

Mając na uwadze powyższe, wnoszę jak na wstępie.

_____ (imię i nazwisko powoda/powódki)

Załączniki:

- dowód uiszczenia opłaty od pozwu
- podpis pozwu wraz z załącznikami
- dowody z dokumentów wymienionych w pozwie

6

Wzór skargi na funkcjonariusza/funkcjonariuszkę Policji

_____ (miejscowość, data)
 (dane osoby zgłaszającej)

Do:
 Komendant Policji
 (adres właściwej jednostki Komendy Policji, której podlega funkcjonariusz, na którego kierujemy skargę)

Skarga na funkcjonariusza Policji

Działając na podstawie art. 227 w zw. z art. 232 § 2 K.p.a. niniejszym wnoszę skargę na czynność funkcjonariusza/funkcjonariuszki Policji _____ (imię i nazwisko, numer służbowy) polegającej na _____ (opisać krótko jaką czynność zaskarżamy).
 Składając niniejszą skargę wnoszę o przeprowadzenie postępowania w sprawie, wyciągnięcia odpowiednich konsekwencji wobec w/w funkcjonariusza policji, a następnie poinformowania mnie o wynikach postępowania na piśmie.

Uzasadnienie

(Należy opisać na czym polegała zaskarżana czynność funkcjonariusza, okoliczności zdarzenia będące przedmiotem skargi oraz wnieść o wyciągnięcie wobec funkcjonariusza/ funkcjonariuszki konsekwencji naruszenia prawa.)

 (podpis osoby składającej skargę)

7

Wzór wniosku o ściganie

(dane pokrzywdzonego)

_____ (miejscowość, data)

Do:
(dane jednostki Policji lub prokuratury)

Wniosek o ściganie

Na podstawie art. 12 § 1 k.p.k. wnoszę o ściganie _____ (dane sprawcy lub informacja, że sprawca nieznan) w związku z popełnieniem na moją szkodę przestępstwa _____ (rodzaj przestępstwa) w dniu _____ (data) w _____ (miejsce).

Uzasadnienie

(Należy opisać stan faktyczny i wszelkie okoliczności sprawy, które według osoby zawiadamiającej świadczą o znamionach przestępstwa oraz wskazać dowody na poparcie swoich twierdzeń, czyli np. dokumenty, zaświadczenia, osoby uczestniczące w zdarzeniu w charakterze świadków).

(podpis pokrzywdzonego)

8

Wzór aktu oskarżenia oskarżyciela prywatnego

_____ (miejsowość, data)
 (dane oskarżyciela prywatnego)

Do:
 (dane sądu, do którego kierujemy akt oskarżenia)

Akt oskarżenia oskarżyciela prywatnego

Na podstawie art. 59 § 1 k.p.k. oskarżam _____ (imię, nazwisko, adres zamieszkania oskarżonego) o to że:

 (Należy podać opis zdarzenia będącego przedmiotem niniejszego oskarżenia, jakiego dopuścił się oskarżony wraz ze wskazaniem daty i miejsca popełnienia czynu)

Uzasadnienie

(Należy opisać stan faktyczny i wszelkie okoliczności sprawy, które według osoby zawiadamiającej świadczą o znamionach przestępstwa oraz koniecznie wskazać dowody na poparcie swoich twierdzeń, czyli np. dokumenty, zaświadczenia, osoby uczestniczące w zdarzeniu w charakterze świadków).

 (podpis oskarżyciela prywatnego)

Załączniki:

- dowód uiszczenia opłaty/wniosek o zwolnienie od jej uiszczenia
- dowody z dokumentów wymienione w akcie oskarżenia

9

Wzór zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa

_____ (miejscowość, data)
 (dane pokrzywdzonego)

Do:
 (dane jednostki Policji lub prokuratury)

Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa

Na podstawie art. 304 § 1 k.p.k. zawiadamiam o popełnieniu w dniu _____ (data) w _____ (miejsce popełnienia przestępstwa) przestępstwa _____ (rodzaj przestępstwa) przeciwko mojej osobie/na moją szkodę, przez _____ (dane sprawcy lub informacja, że sprawca nieznanany) oraz wnoszę o wszczęcie w tej sprawie postępowania przygotowawczego.

Uzasadnienie

(Należy opisać stan faktyczny i wszelkie okoliczności sprawy, które według osoby zawiadamiającej świadczą o znamionach przestępstwa oraz wskazać dowody na poparcie swoich twierdzeń, czyli np. dokumenty, zaświadczenia, osoby uczestniczące w zdarzeniu w charakterze świadków).

 (podpis osoby pokrzywdzonej)

Załączniki:

- dowody wskazane w zawiadomieniu

10

Wzór wniosku o ustanowienie
pełnomocnika z urzędu

_____ (miejscowość, data)
(dane wnioskodawcy)

Sąd Rejonowy/ Okręgowy w _____ (miejscowość)
Wydział _____ (adres sądu, do którego kierujemy wniosek)

sygn. akt: _____

Wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu

Wnoszę o ustanowienie dla reprezentowania mnie w sprawie pełnomocnika z urzędu w sprawie z powództwa _____
_____ (dane powoda/powódki) przeciwko _____ (dane pozwanego/pozwanej)
w sprawie o _____ (przedmiot sprawy).

Uzasadnienie

Wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu uzasadniam brakiem możliwości poniesienia kosztów ustanowienia pełnomocnika z wyboru bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego siebie i mojej rodziny. _____
(opis sytuacji majątkowej). (Jeśli istnieją jeszcze przyczyny wskazujące na niemożność poniesienia kosztów, które mają wpływ na aktualny stan majątkowy wnioskującego/wnioskującej, to również należy je wskazać, np. koszty leczenia itd.)

(podpis osoby wnioskującej)

Załączniki:

- oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania,
- dokumenty potwierdzające okoliczności przytoczone we wniosku

11

Wzór wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych

_____ (miejscowość, data)
 (dane wnioskodawcy)

Sąd Rejonowy/ Okręgowy w _____ (miejscowość)
 Wydział _____ (adres sądu, do którego kierujemy wniosek)

sygn. akt: _____

Wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych

Wnoszę o zwolnienie mnie od ponoszenia kosztów sądowych w całości/w części tj. ponad kwotę _____ w sprawie z powództwa _____ (dane powoda/powódki) przeciwko _____ (dane pozwanego/pozwanej) w sprawie o _____ (przedmiot sprawy).

Uzasadnienie

Wniosek o zwolnienie mnie od ponoszenia kosztów sądowych uzasadniam brakiem możliwości poniesienia ich bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego siebie i mojej rodziny. _____ (opis sytuacji majątkowej). (Jeśli istnieją jeszcze przyczyny wskazujące na niemożność poniesienia kosztów, które mają wpływ na aktualny stan majątkowy wnioskującego, to również należy je wskazać, np. koszty leczenia itd.)

 (podpis osoby wnioskującej)

Załączniki:

- oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania,
- dokumenty potwierdzające okoliczności przytoczone we wniosku

POMOCNE ADRESY

KAMPANIA PRZECIWI HOMOFOBII

ul. Solec 30A (wejście od al. 3 Maja), 00-403 Warszawa
22 423 64 38
info@kph.org.pl
www.kph.org.pl

HELŚIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA

ul. Zgoda 11, 00-018 Warszawa
22 556 44 40
hfhr@hfhrpol.waw.pl
www.hfhr.pl

POLSKIE TOWARZYSTWO PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

ul. Szpitalna 5 lok. 6a, II kl., 00-031 Warszawa
maszprawo@ptpa.org.pl
www.ptpa.org.pl

STOWARZYSZENIE LAMBDA WARSZAWA

ul. Żurawia 24a lok. 4 00-515 Warszawa
22 628 52 22
prawo@lambdawarszawa.org
www.lambdawarszawa.org